

TARTU ÜLIKOOL
Majandusteaduskond

Anna-Liisa Joandi

TULEVIKUOSKUSTE TÄHTSUS JA ARENDAMINE PRAKTIKAL TUDENGITE
KOGEMUSTE PÕHJAL

Bakalaureusetöö

Juhendaja: nooremlektor Anneli Lorenz

Tartu 2025

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Sisukord

Sissejuhatus.....	4
1. Tulevikuoskused ja praktika kirjanduses	6
1.1. Tulevikuoskuste olemus ja nende olulisus tööturul	6
1.2. Praktika roll tulevikuoskuste arendamisel	9
1.3. Tudengite ja juhendajate seisukohad tulevikuoskuste arendamisest praktikal	11
2. Empiiriline osa	12
2.1. Andmete kirjeldus ja metoodika	12
2.2. Tudengite vaade tulevikuoskuste arendamisele praktika käigus	15
2.3. TÜ majandusteaduskonna praktikaaine roll tulevikuoskuste arendamisel	21
2.4. Praktika kui eneseteadlikkust kujundav kogemus	26
2.5. Ettepanekud TÜ majandusteaduskonna praktikaaine parendamiseks	34
Kokkuvõte.....	37
Viidatud allikad.....	39
Lisad.....	42
LISA A.....	42
LISA B	44
LISA C	45
LISA D.....	46
Summary	47

Sissejuhatus

Töömaailma kiire tehnoloogiline areng, globaliseerumine ja automatiseerimine on oluliselt kujundanud kaasaegset tööturgu, tuues esile oskused, mis võimaldavad töötajatel kohaneda mitmekesiste ja pidevalt muutuvate nõudmistega (Eamets, 2018). Frey ja Osborne (2017) rõhutavad, et kuigi tehnoloogia automatiseerib järjest enam rutiinseid ja isegi lihtsamaid kognitiivseid ülesandeid, jäävad loovus, sotsiaalsed oskused ning keerukate probleemide lahendamise võime masinatele endiselt kättesaamatuks. Samal ajal on globaliseerumine suurendanud vajadust paindlikkuse ja interdistsiplinaarse mõtlemise järele, kus elukestva õppe valmidus ning ülekantavad oskused on muutunud hädavajalikeks (Eamets, 2018). Need oskused ei ole ainult praktilised tööriistad, vaid toimivad ka innovatsiooni ja meeskonnatöö katalüsaatoritena, võimaldades töötajatel tõsta oma konkurentsivõimet ning edukalt toime tulla globaliseerunud ja tehnoloogiapõhise tööturu väljakutsetega.

Teema on aktuaalne, sest üha enam tunnistatakse, et tööturul konkureerimiseks vajab ülikooli lõpetanu lisaks eriala teadmistele ka hästi arendatud pehmeid oskusi. Praktika annab tudengitele võimaluse arendada vajalikke oskusi, mida tööandjad hindavad. (Calfodoro, 2023) Levinumateks praktikaperioodil arenevateks oskusteks on suhtlemisoskus, koostööoskus, probleemide lahendamine ja kriitiline mõtlemine (Shtembari ja Elgün, 2023). Tööandjad rõhutavad, et pehmed oskused võivad olla isegi määravamad kui tehnilised teadmised (Faisal jt, 2021). Kuigi tulevikuoskuste olulisus tööturul on ilmne, ei ole nende arendamine tudengite seas ühtlaselt teadvustatud. Traditsiooniline haridussüsteem takistab sageli tulevikuoskuste arengut, sest rõhutakse kõvade oskuste, nagu tehnilised teadmised ja erialaspetsiifilised pädevused, arendamisele, jättes tagaplaanile tulevikuoskused, mida tööturg eeldab. See rõhutab, et ülikoolidel on oluline roll tulevikuoskuste edendamisel, tagamaks, et lõpetajad vastaksid tööturu muutuvatele nõudmistele.

Töös keskendutakse kuuele peamisele tulevikuoskusele: loovus, kriitiline mõtlemine, suhtlemisoskus, koostööoskus, enesejuhtimine ja probleemi lahendamine. Need oskused valiti, kuna need on kirjanduses enim esile tõstetud kui tööturu jaoks olulised ning hinnatud oskused (Faisal jt, 2021; Messum jt, 2017; Shtembari ja Elgün, 2023). Tulevikuoskusi käsitletakse töös sünonüümidenä mõistetega: pehmed oskused, ülekantavad oskused ja 21. sajandi oskused, kuna erinevad autorid kasutavad neid termineid sageli samas tähenduses, viidates oskustele, mida antud töö keskseks peab. Valitud oskused peegeldavad praktika käigus enim arenevaid pädevusi.

Bakalaureusetöö eesmärgiks on tõsta tudengite teadlikkust tulevikuoskuste tähtsusest ja anda soovitusi praktikaainele, et aidata tudengitel praktika raames tulevikuoskusi arendada. Töö tulemused võiks toetada kaasa praktikaaine arendamisele ja muuta praktika kogemust tudengite jaoks veelgi väärtuslikumaks. Tulemused võiksid suunata ka ülikooli pöörama rohkem tähelepanu tulevikuoskuste olulisusele, paremale mõtestamisele ja rakendamisele. Töö autor tugineb ka oma kogemusele õppeassistendina praktika aines.

Eesmärgi saavutamiseks on püstitatud järgmised ülesanded:

- Anda kirjanduse põhjal ülevaade tulevikuoskuste arendamisest praktikal.
- Anda kirjanduse põhjal ülevaade, milliseid tulevikuoskusi peavad tudengid ja praktikabaasi poolsed juhendajad oluliseks praktika kontekstis.
- Viia läbi intervjuud tudengitega, et selgitada välja nende teadlikkus ja kogemused tulevikuoskuste arendamisel praktika jooksul.
- Analüüsida praktikaaruandeid ja veebipõhiseid juhendajate tagasisidesid, et hinnata tulevikuoskuste rakendamist ja mõtestamist praktika käigus.
- Teha ettepanekud praktikaaine arendamiseks, et tõhustada tudengite tulevikuoskuste arengut.

Töö koosneb kahest peatükist: teoreetiline taust ja empiiriline uuring. Teoreetilises osas antakse ülevaade varasematest tulevikuoskusi ja praktikat käsitlevatest uuringutest. Peatükk koosneb kolmest alapeatükist. Esimeses alapeatükis määratletakse tulevikuoskuste mõiste ja nende tähtsus tööturul. Teises alapeatükis tuuakse välja seos tulevikuoskuste arendamise ja praktika vahel. Viimane alapeatükk sisaldab ülevaadet tudengite ja juhendajate hinnangutest tulevikuoskustele varasemate uuringute põhjal.

Töö empiiriline osa jaguneb neljaks alapeatükiks. Esimene sisaldab uurimismetoodika kirjeldust ja valimi moodustamist. Töös kasutatakse kvalitatiivset uurimismeetodit, milleks on intervjuude läbiviimine kümne praktika läbinud tudengiga. Valimis on 5 meessoost ja 5 naissoost isikut. Intervjueeritavad jäävad anonüümseks ja nende nimesid töös ei avaldata. Lisaks analüüsitakse tudengite aruandeid, et tuvastada enim arenenud ja arendamist vajavad tulevikuoskused ning veebipõhised juhendajate tagasisidesid, et hinnata tudengite oskuste taset ja eneseteadlikkust. Järgnevas empiirilises osas analüüsitakse intervjuude, aruannete ja juhendajate tagasisidede omavahelisel võrdlusel tudengite tulevikuoskuste arengut ning oskuste toetamist praktika käigus. Analüüsi toetatakse teoorias käsitletud teadmistega. Teises alapeatükis analüüsitakse tudengite kogemuste põhjal tulevikuoskuste arengut praktikal, tulemusi võrreldakse tulemustega varasematest uuringutest. Kolmas alapeatükk keskendub

praktikaainele ning selle, kuidas aine toetab tudengite oskuste arengut. Tulemused saadakse kvantitatiivse ja kvalitatiivse analüüsi koostoimel intervjuudest ja aruannetest. Neljandas alapeatükis vaadeldakse, kuidas juhendaja tagasiside mõjutab tudengit ning hinnatakse tudengite eneseteadlikkust. Analüüs tehakse intervjuude ja tagasisidede põhjal, samuti arvestatakse aruannetest saadud tulemusi ja teoorias käsitletud kirjandust. Empiirilise osa viimases alapeatükis tuuakse välja peamised soovitusel praktikaaainele tudengite tulevikuoskuste toetamiseks.

Autor tänab töö juhendajat Anneli Lorenziti ning intervjuudes osalenud tudengeid.

Märksõnad: tulevikuoskused, praktika, tudengid.

1. Tulevikuoskused ja praktika kirjanduses

1.1. Tulevikuoskuste olemus ja nende olulisus tööturul

Teoreetilise osa esimeses alapeatükis tuuakse välja tulevikuoskuste tähendus, esitatakse definitsioonid ning täpsustatakse, kuidas oskusi töös mõistetakse. Samuti tuuakse välja, miks need oskused on vajalikud.

Tulevikuoskuste all mõistetakse oskusi, mis võimaldavad inimestel edukalt toime tulla kiiresti muutuv ja tehnoloogiast mõjutatud maailmas (Scheer Management, n.d.). Kuigi mõistele puudub üks ja universaalne definitsioon, on teadlased ja organisatsioonid tulevikuoskusi kirjeldanud mitmeti – näiteks pehmete oskuste, ülekantavate oskuste või 21. sajandi oskustena (vt Tabel 1). Antud töös kasutatakse terminina „*tulevikuoskused*“. Need terminid rõhutavad, et tulevikuoskused ei ole kitsalt erialapõhised, vaid pigem laiemad pädevused, mis aitavad inimestel toime tulla keerukates ja ettearvamatutes olukordades.

Tabel 1

Tulevikuoskuste definitsioonid

Allikas	Definitsioon
(Ehlers, 2022, lk 13)	„Tulevikuoskused on pädevused, mis võimaldavad inimestel lahendada keerulisi probleeme olukordades, mida iseloomustab suur ebamäärasus ja ettearvamatus ning võimaldab neil (edukalt) tegutseda. Need põhinevad kognitiivsetel, motiveerivatel, tahte- ja sotsiaalsetel ressurssidel, on väärtustel põhinevad ning neid saab omandada õppimisprotsessi käigus.“
(IMC Learning, 2024)	„Tulevikuoskused viitavad oskustele, mis aitavad inimestel ja organisatsioonidel edukalt toime tulla muutuste ja ebakindlusega.“
(Lai jt, 2025, lk 10)	„Pehmed oskused: Mitte-tehnilised või isikutevahelised oskused, mis on tööalase edu saavutamiseks olulised. Näiteks: suhtlemisoskus, meeskonnatöö, probleemide lahendamine, ajajuhtimine ja kohanemisvõime.“
(Buckle, n.d.)	„21. sajandi oskused viitavad teadmistele, eluks vajalikele oskustele, karjäärialastele oskustele, harjumustele ja isikuomadustele, mis on tänapäeva maailmas õpilaste eduks kriitilise tähtsusega, eriti kui nad liiguvad edasi kõrgkooli, tööturule ja täiskasvanuella.“
(Rutiku, 2014, lk 8)	„Ülekantavad pädevused on sellised, mis omandatakse teatud kontekstis /.../ ja mis on kasulikud ka mõnes teises kontekstis /.../ Need pädevused võivad olla sillaks kõrgkooliõpingutest tööle suundumisel või tööalast karjääri vahetades, sest nad võimaldavad erialaseid ja teadustööga seotud oskusi efektiivselt rakendada ja arendada erinevates töökeskkondades. Neid võib omandada õppimise või töökogemuse kaudu.“

Allikas: Autori koostatud kasutades tabelis 1 viidatud allikaid

Töös keskendutakse tulevikuoskuste arendamisele praktika kontekstis. Sellest lähtutakse ka definitsiooni valikul. Seetõttu kasutatakse töös Rutiku (2014, lk 8) definitsiooni: „Ülekantavad pädevused on sellised, mis omandatakse teatud kontekstis /.../ ja mis on kasulikud ka mõnes teises kontekstis /.../ Need pädevused võivad olla sillaks kõrgkooliõpingutest tööle suundumisel või tööalast karjääri vahetades, sest nad võimaldavad erialaseid ja teadustööga seotud oskusi efektiivselt rakendada ja arendada erinevates töökeskkondades. Neid võib omandada õppimise või töökogemuse kaudu.“

Bakalaureusetöös keskendutakse lähemalt kuuete tulevikuoskusele: enesejuhtimine, suhtlemisoskus, koostööoskus, probleemilahendusoskus, loovus ja kriitiline mõtlemine. Need laialdaselt aktsepteeritud oskused on valitud lähtudes Tartu Ülikooli tulevikuoskuste raamistikust ning nende keskne roll on kinnitust leidnud ka mitmetes uurimustes (Faisal jt, 2021; Messum jt, 2017; Shtembari ja Elgün, 2023). Kuna uurimus põhineb Tartu Ülikooli majandusteaduskonna praktikaainel (*MJRI.02.074 Praktika majanduses*), lähtutakse nende oskuste määratlemisel Tartu Ülikooli pakutud definitsioonidest (vt Tabel 2).

Tabel 2

Tartu Ülikooli tulevikuoskuste tähendused

Oskus	Märksõnad	Tähendus
Enesejuhtimine	<ul style="list-style-type: none"> • Eneseregulatsioon • Kohanemisvõime • Õpioskused 	„Enesejuhtimine on oskus oma vajadusi ja eesmäärke määratleda, valida sobiv viis nende elluviimiseks ja tulemuste hindamiseks.“
Suhtlemisoskus	<ul style="list-style-type: none"> • Eneseväljendus • Aktiivne kuulamine • Kultuuridevaheline suhtlemine 	„Suhtlemisoskus on oskus luua inimesega kontakt, teda kuulata ja ennast arusaadavalt väljendada.“
Koostööoskus	<ul style="list-style-type: none"> • Kaasamine • Empaatiilisus • Juhtimis- ja läbirääkimisoskused 	„Koostööoskus on võime töötada inimestega ühiste eesmärkide nimel ning need ellu viia, arvestades meeskonnaliikmete ülesannete ja võimalustega.“
Probleemi lahendamine	<ul style="list-style-type: none"> • Probleemide määratlemine • Lahendusele suunatus • Toimetulek määramatusega 	„Probleemi lahendamise oskus on võime analüüsida ja mõista probleemi olemust, näha võimalikke lahendusi, neid hinnata ning valida ja viia ellu neist sobivaim.“
Loovus	<ul style="list-style-type: none"> • Uudishimu • Uuendusmeelsus • Leidlikkus 	„Loovus on võime läheneda teemale või olukorrale loomingulisel viisil ja luua uut teadmist.“
Kriitiline mõtlemine	<ul style="list-style-type: none"> • Analüütiline mõtlemine • Küsimuste esitamine • Mõtestamine 	„Kriitiline mõtlemine on ideede, väidete ja olukordade analüüsimine, et mõista nende usaldusväärsust, õigustatust ja tõesust.“

Allikas: Autori koostatud kasutades allikat (Valk jt, 2023, lk 1–2)

Tulevikuoskused on töömaailmas olulised, sest tööturul konkureerimiseks ei piisa enam pelgalt erialastest teadmistest. Tehnoloogia areng on asendanud rutiinsed ülesanded masinatega, suurendades tulevikuoskusi nõudvate tööde tähtsust. Faisal jt (2021) ja Messum jt (2017) uuringud toovad esile, et tööandjad ootavad lõpetajatelt tulevikuoskusi nagu suhtlemisoskus, probleemilahendusvõime ja meeskonnatöö. Hinnatud on ka loovus ja ideede mitmekesisus (Faisal jt, 2021). Messum jt (2017) toovad väljad, et tulevikuoskused on muutumas töökeskkonnas vajalikumad kui spetsiifilised erialaoskused. Kuigi tööandjad on tavaliselt rahul lõpetajate erialaste teadmistega, näevad nad puudujääke tulevikuoskustes (Messum jt, 2017). Faisal jt (2021) lisavad, et tulevikuoskused mängivad otsustavat rolli tööle võtmisel ning tööandjad peavad neid sageli määravamaks kui erialaseid teadmisi (Faisal jt, 2021), kuna spetsiifilised oskused omandatakse töö käigus (Low jt, 2016). Tööandjad

eeldavad, et ülikoolist tulnutel on eriala baastadmised olemas ning ideaalne töötaja valdab ka tulevikuoskusi, sest ainult tasakaalustatud oskuste pagas tagab konkurentsivõime tööturul (Faisal jt, 2021; Low jt, 2016). Tööturg hindab üha enam oskusi, mis ületavad kitsalt erialased teadmised. Tulevikuoskused on hädavajalikud, et töötajad vastaksid muutuva tööturu nõuetele ja säilitaksid pikaajaliselt konkurentsivõime. Õppeprotsessis tuleks seetõttu keskenduda nende oskuste teadlikule arendamisele, et tudengid oleksid paremini valmis tööturu väljakutseteks.

1.2. Praktika roll tulevikuoskuste arendamisel

Praktika on oluline komponent tudengite tulevikuoskuste arendamisel, kuna see aitab neil valmistuda tööturul konkurentsivõimekuse saavutamiseks. Tööturul hinnatakse varasemat töökogemust, mis on sageli oluline tegur töö leidmisel (Low jt, 2016). Traditsioonilised õppekavad pärsivad tudengite pehmete oskuste arendamist, kuid praktika võimaldab neil teoreetilisi teadmisi reaalses elus rakendada, oskusi arendada ja enesekindlust kasvatada (Lan, 2023). Washor (2015) rõhutab, et praktika loob turvalise keskkonna, kus tudengid saavad oma oskusi arendada ja erialast kogemust kasvatada kõrghariduse omandamise ajal, mis on tööandjate jaoks oluline. Siiski on olemas lõhe ülikoolide ja tööturu vahel, kuna traditsioonilised õppekavad ei anna alati piisavat praktilist ettevalmistust, jättes lõpetajad sageli teoreetiliste teadmistega, mis ei vasta tööturu ootustele (Low jt, 2016). Seetõttu peaksid ülikoolid rohkem keskenduma praktika võimaluste suurendamisele ja õppekavade kohandamisele, et tagada tudengite parem ettevalmistus tööturul konkurentsivõimekaks muutumiseks.

Tulevikuoskuste arendamine nõuab eneseteadlikkust ja realistlikku enesehindamist, kuna need mõjutavad otseselt tudengite professionaalset arengut ja konkurentsivõimet tööturul. Mitmed uuringud on näidanud, et värsked lõpetajad kipuvad oma oskusi üle hindama (Faisal jt, 2012; Messum jt, 2017; Low jt, 2016). See võib pärssida nende suutlikkust mõista ja arendada oma tugevusi ning nõrkusi (Messum jt, 2017). Tööandjad eelistavad kandidaate, kes on eneseteadlikud ja suudavad aktiivselt õppida meeskonnatöö käigus, ammutades teadmisi ka teistelt liikmetelt (Faisal jt, 2012). Kuigi sugu ei mõjuta otseselt tulevikuoskuste omandamist praktika käigus (Calfodoro, 2023), ilmnevad olulised erinevused enesehindamises ja oskuste arendamises. Mehed kalduvad sagedamini oma teadmisi üle hindama ja ilmutavad liialdatud enesekindlust isegi eksides, samas kui naised on oma hinnangutes ettevaatlikumad ja täpsemad (Lundeberg jt, 1994). Lisaks näitas Ahmad jt (2021) uuring, et naissoost tudengid suutsid praktiliselt oma pehmeid oskusi ja hoiakuid tõhusamalt arendada, kui meessoost tudengid. Meeste liigne enesekindlus võib piirata nende

arengut, samas kui naiste realistlikum enesehinnang võimaldab neil paremini teadvustada oma oskuste lünki ja neid teadlikult täiendada. Sellised erinevused viitavad sellele, et õppeprotsessis tuleks rohkem rõhku panna eneserefleksioonile ja sihipärasele tagasisidele. See aitaks tudengitel – sõltumata nende soost – tõhusamalt arendada oma oskusi ning toetaks nende ühtlasemat ja jätkusuutlikumat professionaalset kasvu.

Praktika mängib olulist rolli ülikoolihariduse ja tööturu ootuste ühendamisel, pakkudes tudengitele võimalust rakendada akadeemilisi teadmisi reaalses töökeskkonnas. Praktika loob turvalise ja juhendatud keskkonna, kus tudengid saavad katsetada oma teadmisi, teha vigu ja õppida nende kaudu ilma karjääririski võtmata (Shtembari ja Elgün, 2023). Tudengid saavad praktika jooksul väärtuslikku (vahetult) tagasisidet oma oskuste ja soorituse (tulemuslikkuse) kohta, mis aitab neil mõista oma tugevusi ja arenguvajadusi (Patacsil ja Tablatin, 2017). Üliõpilased arendavad praktika käigus ka professionaalseid võrgustikke, mis võivad avada nende karjäärivõimalusi ja tugevdada suhtekapitali tööturul, ühtlasi aitavad paremini mõista töökeskkonna ootusi ja nõudmisi (Bender, 2020; NACE, 2017). Samuti tõstavad varasemad uuringud esile, et praktika aitab ületada lõhet ülikoolide ja tööturu vahel, pakkudes tudengitele reaalseid kogemusi ja võimalust rakendada teoreetilisi teadmisi praktilistes olukordades (Patacsil ja Tablatin, 2017). See kogemus mitte ainult ei suurenda tudengite enesekindlust, vaid valmistab neid ka paremini ette tööturule sisenemiseks, muutes ülikoolihariduse veelgi praktilisemaks ja tulevikule orienteeritumaks.

Tulevikuoskuste sihipäraseks arendamiseks on praktika ainulaadne võimalus. Uuringud näitavad, et praktika jooksul arenevad kõige enam suhtlemis- ja koostööoskus, mis on olulised nii professionaalses suhtluses kui ka meeskonnatöös (Losekoot jt, 2018; Patacsil ja Tablatin, 2017; Ahmad jt, 2021). Samas on NACE (2017) uuringust selgunud, et kuigi suhtlemisoskus paranes praktika käigus märkimisväärselt, jäi koostööoskuse areng väiksemaks, mis võib olla seotud sellega, et tudengitel oli see oskus juba alguses heal tasemel. Lisaks võimaldab praktika tudengitel arendada kriitilist mõtlemist, probleemide lahendamise oskust ja enesejuhtimist, mis on hädavajalikud muutustega kohanemiseks ja iseseisvaks tööks (Shtembari ja Elgün, 2023). Ahmad jt (2021) uuring näitas, et praktilikal omandatud oskused mitte ainult ei toeta tudengite isiklikku ja erialast arengut, vaid parandasid ka nende akadeemilisi tulemusi. Praktilise kogemuse raames saavad tudengid lahendada reaalelulisi probleeme, mis toetab nende enesekindluse kasvu (Bender, 2020). Praktilikal omandatud oskused pakuvad ka tööandjatele väärtuslikku ressursi, vähendades koolitus- ja ümberõppekulusid ning hõlbustades potentsiaalsete töötajate leidmist (Ahmad jt,

2021). Seega aitab praktika nii tudengitel kui ka tööandjatel kohaneda kaasaegse tööturu ootustega ja edendab tulevikuoskuste sihipärast arendamist.

1.3. Tudengite ja juhendajate seisukohad tulevikuoskuste arendamisest praktikal

Tudengid tajuvad praktikat kui võimalust omandada kogemusi tööelu kohta ja arendada professionaalseid oskusi. Praktika kaudu saavad tudengid esmakordse kogemuse reaalsest töömaailmast, kus neil on võimalus rakendada oma õpingutest saadud teadmisi ja oskusi. Lisaks aitab praktika neil paremini mõista, kuidas ja millised akadeemilised teadmised tööelus tegelikult rakenduvad (kasulikuks osutuvad) (Elgün ja Shtembari, 2023). Tudengid hindavad praktikat kõrgelt eelkõige selle arendava mõju tõttu. See võimaldab neil võrrelda oma ootusi reaalsusega (Marczazk, 2024). Kuigi praktika võib avada uusi töövõimalustele, näevad tudengid selle peamise eesmärgina professionaalset kasvu (Elgün ja Shtembari, 2023). Tudengid lähevad praktikale, et saada praktilist kogemust, arendada oskusi ja avastada karjäärivõimalusi (Reding ja O'Bryan, 2013). Samuti on tudengite silmis praktika hea võimalus, et arendada sidemeid valdkonna professionaalidega, mis on abiks nii karjääri alustamisel kui ka edasise professionaalse võrgustiku loomisel (Marczazk, 2024). Seega on praktika tudengite jaoks palju enam kui lihtsalt kohustuslik osa õppekavast – see on strateegiline vahend enesearenguks ja karjäärivalikute avardamiseks.

Kuid praktika väärtus ei seisne ainult saadavates kogemustes, vaid ka tagasisides ja selle sisus, mida tudengid saavad oma töö kohta. Marczazk (2024) uuring näitas, et tudengid, kes said ainult kokkuvõtvat tagasisidet, tundsid, et nende oskuste areng jäi piiratuks. Vaid väike osa tudengeid said kujundavat tagasisidet, mis aitab sooritust ajas täiendada ja täiustada (Marczak, 2024). Seega tagasiside kvaliteet mängib praktikakogemuse kujunemises võtmerolli. Regulaarne ja suunav tagasiside aitaks paremini mõista nii tehtud edusamme kui ka arendamist vajavaid valdkondi. See viitab sellele, et tagasiside ei peaks olema pelgalt hindamise tööriist, vaid ka arengut toetav mehhanism, mis suurendab praktikakogemuse väärtust.

Tudengite teadlikkus tulevikuoskuste tähtsusest on varieeruv, sõltudes nii individuaalsetest prioriteetidest kui ka õppekavast. Praktika kaudu saavad tudengid mõista, et üksnes tehnilised oskused ei pruugi olla piisavad, et vastata tööturu muutuvatele nõudmistele ning see võib neid motiveerida tulevikuoskusi rohkem väärtustama ja arendama. Seega on praktikakogemus oluline vahend tudengite arusaama kujundamisel ja teadlikkuse tõstmisel.

Tudengid peavad praktikal kõige olulisemaks meeskonnatöö- ja suhtlemisoskusi, tajudes neid tööalase edu ja kohanemise seisukohast eriti tähtsatena. Nende oskuste esiletõstmine on loogiline, sest töömaailm muutub järjest projektipõhisemaks,

rahvusvahelisemaks ja meeskonnakeskemaks, mistõttu on need oskused tööalase konkurentsivõime jaoks hädavajalikud. Patacsil ja Tablatin (2017) uuring näitab, et IT-valdkonna tudengid hindavad suhtlemis- ja meeskonnatööoskusi. Suhtlemisoskuse tugev eelistamine tudengite seas paistab silma ka Shtembari ja Elgüni (2023) uuringust. Lisaks rõhutasid tudengid Marczaki (2024) uuringus, et praktika jooksul arendati iseseisvust, meeskonnatööd, enesejuhtimist, kriitilist mõtlemist ja probleemide lahendamise oskusi. Tudengid hindavad praktikal kõige olulisemaks suhtlemis- ja koostööoskusi, kuna need toetavad nende kohanemist, samas arendavad ka teisi oskusi.

Kui tudengid keskenduvad suhtlemis- ja koostööoskuse arendamisele, siis juhendajad ootavad tihti ka analüütiliste ja loovate oskuste omandamist, mis on vajalikud keerukate ülesannete lahendamiseks. Juhendajad leiavad, et praktikantide loovus ja kognitiivsed oskused (probleemide lahendamine ja kriitiline mõtlemine) vajavad täiendavat tähelepanu (Urquía-Grande & Pérez Estébanez, 2021). Tudengitelt oodatakse kriitilist mõtlemist, probleemi lahendamisoskust ja analüütilisi oskusi (Brooks jt, 2008). Samas ei alahinda juhendajad ka suhtlemis- ja meeskonnatööoskuste olulisust, Patacsil ja Tablatin (2017) uuring näitas, et juhendajad peavad suhtlemis- ja meeskonnatööoskusi väga tähtsaks.

Tudengite ja juhendajate ootused tulevikuoskuste osas kattuvad teatud määral, kuid ilmneb ka erinevusi. Tudengid keskenduvad oskustele, mis suurendavad nende enesekindlust ja kohanemisvõimet töökeskkonnas nagu suhtlemine ja koostööoskus. Juhendajad seevastu ootavad lisaks ka analüütilisemate oskuste arendamist. Lisaks hindavad juhendajad tudengitest tunduvalt rohkem loovust. Sellest tulenevalt on oluline tagada parem kommunikatsioon ja ootuste selgitamine praktika osapoolte vahel, et vältida ootuste ja tegelikkuse lahknemist. Selge arusaam tulevikuoskuste arendamise eesmärkidest aitab luua tasakaalu tudengite ja juhendajate ootuste vahel, minimeerides konflikte ja parandades praktikakogemust.

2. Empiiriline osa

2.1. Andmete kirjeldus ja meetodika

Bakalaureusetöö empiiriline peatükk koosneb viiest alapeatükist. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse töös kasutatud andmeid ja antakse ülevaade uurimismeetoditest. Teises alapeatükis tuuakse välja kvalitatiivse analüüsi tulemused (intervjuud tudengitega) ning võrreldakse neid aruannetest kogutud kvantitatiivse materjaliga ja tulemustega varasematest uuringutest. Kolmandas alapeatükis analüüsitakse TÜ majandusteaduskonna praktikaaine (*MJRI.02.074 Praktika majanduses*) ülesehitust ja selle rolli tulevikuoskuste arendamisel, kasutatakse aruannetest saadud andmeid kui ka intervjuusid. Neljandas

alapeatükis kõrvutatakse veebipõhised praktikajuhendajate tagasisidesid intervjuudest ja aruannetest saadud informatsiooniga, et hinnata tudengite oskuste taset ja eneseteadlikkust. Viiendas alapeatükis tehakse ettepanekuid praktikaainele, et toetada veelgi rohkem tudengite tulevikuoskuste arendamist. Tuginetakse eelnevale teooriale ja empiirilistele tulemustele.

Uurimuse eesmärk on tõsta tudengite teadlikkust tulevikuoskuste tähtsusest ja anda soovitusi praktikaainele, et aidata tudengitel praktika raames tulevikuoskusi arendada. Uuringu läbiviimiseks kasutatakse kombineeritud metoodikat – nii kvalitatiivseid kui ka kvantitatiivseid meetodeid. Sisuanalüüs võimaldab põhjalikult analüüsida tudengite kogemusi ning selgitada kvantitatiivsete tulemuste tausta. Kvantitatiivse analüüsi abil tuvastatakse enim arenenud ja arendamist vajavad tulevikuoskused ning võrreldakse tudengite ja juhendajate hinnanguid oskuste taseme kohta.

Töö autor oli praktikaaine õppeassistent 2024. aasta sügissemestril. Töö tegijal on vahetu kogemus tudengite tööde tagasisidestamisel. Autor kasutab oma kogemusi, et täiendada analüüsi ja tõlgendada tulemusi kontekstipõhiselt. Õppeassistenti rollist saadud tähelepanekuid kasutatakse ka soovitude koostamisel.

Andmed koguti kolmel viisil: intervjuud, praktikaaruanded ning veebipõhised juhendajate tagasisidesid. Tudengite aruannete ja juhendajate tagasisidede valimisse kuuluvad kõik tudengid, kes on läbinud 2024. aasta sügissemestril aine MJRI.02.074 Praktika majanduses ja nende juhendajad. Intervjuude valimi koostamisel lähtuti eesmärgist kaasata erineva praktikakogemusega osalejaid, et tagada mitmekesised vaatenurgad ja esinduslik andmekogum. Intervjuudeks valiti 10 tudengit – nende seas olid nii positiivse kui ka negatiivse praktikakogemusega tudengid. Lisaks jälgiti teadlikult soolist tasakaalu: valimisse kuulus viis nais- ja viis meessoost tudengit.

Praktikaaruannete analüüs hõlmas kõiki aruandeid, mis esitati ajavahemikus juuli – detsember 2024. Kokku kuulus valimisse 40 tudengi praktikaaruannet. Analüüsi aluseks võeti praktikaaruannetes esitatud andmed tulevikuoskuste arengu kohta. Iga tudeng pidi nimetama kolm tulevikuoskust, mis nende hinnangul praktika jooksul arenesid ning kolm oskust, mida nad soovisid edaspidi arendada. Nende vastuste põhjal koostati kvantitatiivne ülevaade oskuste mainimise sagedusest. Et mõista oskuste valikute taga olevaid põhjuseid ja konteksti, tutvuti ka praktikaaruannete sisuga. Otsiti näiteid praktilistest tegevustest, mis toetasid vastavate oskuste arengut. Samuti analüüsiti praktika alguses seatud eesmäärke, mille raames tudengid valisid välja ühe Tartu Ülikooli tulevikuoskuse, millele nad kavatsesid praktiliselt keskenduda.

Lisaks analüüsi ka praktikabaasi poolsete juhendajate tagasisidet tudengile, et mõista, kuidas juhendajad hindavad nende tulevikuoskuste taset. See võimaldas hinnata tudengite eneseteadlikkust võrreldes välise hinnanguga ning aitas tugevdada analüüsi usaldusväarsust, pakkudes võrdluspunkti tudengite subjektiivsetele hinnangutele. Analüüs hõlmas 40 juhendaja tagasisidet, mis koguti praktikate lõpus ankeetküsitluse teel (vt Lisa A). Küsitluses paluti juhendajatel hinnata tudengite taset 11 oskuses – üheksas Tartu Ülikooli tulevikuoskuses ja kahes erialases oskuses. Ankeedis hinnatud oskused: enesejuhtimine, suhtlemisoskus, koostööoskus, probleemi lahendamine, loovus, kriitiline mõtlemine, digioskused, ettevõtlikkus, kestlik mõtteviis, oskus mõista ja kasutada erialaspetsiifilist terminoloogiat suhtluses, erialaste teadmiste rakendamine praktikas.

Igat oskust hinnati viiepalliskaalal (5 – suurepärane; 4 – väga hea; 3 – hea; 2 – rahuldav; 1 – kasin). Valikus oli ka vastus „ei rakendanud“, kuid see jäeti keskmiste hinnete arvutamisel välja, kuna see ei tähistaks hinnangut oskuse tasemele, vaid viitab oskuse mittevajalikkusele konkreetses praktikasituatsioonis. Valik „ei rakendanud“ on kajastatud valikusageduste näitamiseks, et anda terviklikum pilt oskuste rakendamisest praktikal.

Lisaks kvantitatiivsetele hinnangutele sisaldas ankeet ka avatud küsimust, kus juhendajal oli võimalus anda sisulist tagasisidet tudengi tugevuste ja arendamist vajavat oskuste kohta. Analüüsis keskenduti põhjalikumalt kuuetele antud töö raames välja valitud tulevikuoskusele: enesejuhtimine, suhtlemisoskus, koostöö, probleemi lahendamine, loovus ja kriitiline mõtlemine.

Intervjueeritavad olid II ja III kursuse TÜ majandusteaduskonna 10 tudengit, kes läbisid 2024. aasta sügissemestril kohustusliku praktikaaine (*MJRI.02.074 Praktika majanduses*). Kõigi tudengitega viidi läbi individuaalintervjuud, mis lindistati. Intervjuud toimusid 2025. aasta veebruarikuus. Mõned intervjuud toimusid silmast silma kohtumisel ning teised telefonikõne kaudu, olenevalt tudengi eelistusest. Intervjuu keskmine pikkus oli 37 minutit (vt Lisa B). Materjali tuli kokku 6 tundi ja 11 minutit. Audiosalvestused transkribeeriti käsitsi.

Poolstruktureeritud intervjuud viidi läbi, et saada teada tudengite arusaamade kohta tulevikuoskustest ja nende arengust praktika jooksul. Selline meetod võimaldas küsida lisaküsimusi ja saada võimalikult põhjalikud vastused. Intervjuudes keskenduti tudengite ootustele, praktikakogemusele ja oskuste arengule (vt Lisa C).

Kvalitatiivse analüüsi läbiviimiseks märgiti intervjuude transkriptsiooni juurde MS Wordi dokumendis värviliselt vastavad koodid. Koodide esinemissageduse põhjal loodi ülevaatlik andmestik, millest tuletati kategooriad, mis paigutati teooriast lähtuvate teemade

alla (vt Lisa D). Empiiriline osa on üles ehitatud kujunenud teemaplokkide alusel. Igas alapeatükis esitatakse analüüsis esile kerkinud peamised koodid ja neile vastavad kategooriad, mida käsitletakse ükshaaval, toetudes intervjuude sisuanalüüsile ning täiendades seda praktikaaruannetest ja juhendajate tagasisidest saadud tulemustega. Eraldi alapeatükina tuuakse kogu eelnenud analüüsi ja teooria pinnalt soovitusel praktikaaine arendamiseks.

2.2. Tudengite vaade tulevikuoskuste arendamisele praktika käigus

Empiirilise osa teine alapeatükk keskendub esimesele teemaplokkile, milleks on **tudengite vaade tulevikuoskuste arendamisele praktika käigus**. Teema on jaotatud kolme kategooriasse (Tabel 3). Analüüsitakse, kui teadlikud on tudengid tulevikuoskustest ja kuidas arendavad neid praktikal. Intervjuudest saadud kvalitatiivse analüüsi tulemusi võrreldakse aruannete kvantitatiivse analüüsi tulemustega ning saadud tulemusi toetatakse varasemate uuringutega. Eesmärk on kaardistada tudengite tulevikuoskuste arengut praktikal. Tulemusi esitatakse kirjeldavalt, illustreerides neid joonistega ning tsitaatidega intervjuudest.

Tabel 3

Intervjuude kodeerimistabel

Teema	Koodid intervjuudest	Loodud kategooriad
Tudengite vaade tulevikuoskuste arendamisele praktika käigus	<ul style="list-style-type: none"> Tulevikuoskused on olulisemad kui erialased oskused Tulevikuoskused toetavad erialaste teadmiste omandamist Mittesihipärane oskuste arendamine Rõhk tööülesannetel Tagantjärele mõistmine 	Tudengite teadlikkus tulevikuoskuste olulisusest ja selle kasv praktika käigus
	<ul style="list-style-type: none"> Teadlik tulevikuoskustele keskendumine Ettevõttepoolne oskuste arendamine Iseenda proovilepanek 	Tulevikuoskuste teadlik arendamine ja praktikakoha roll selles
	<ul style="list-style-type: none"> Suhtlemisoskus toetab kohanemist Vastutuse võtmine - enesejuhtimine Praktikakoha struktuur piirab loovust Areng koostöös 	Tulevikuoskuste areng praktikal

Allikas: autori koostatud

Teemaploki esimeseks kategooriaks on **tudengite teadlikkus tulevikuoskuste olulisusest ja selle kasv praktika käigus**. Intervjuude põhjal ilmnis, et tudengid peavad

tulevikuoskusi sageli isegi olulisemaks kui erialaseid teadmisi. Toodi esile, et tulevikuoskused on universaalsed ning nende hea valdamine toetab ka uute erialaste oskuste omandamist. Erialateadmisi saab õppida töö käigus, kuid tulevikuoskused eeldavad suuremat eneseteadlikkust ja pidevat arendamist. Võrreldes saadud tulemusi teiste autorite ülevaadetega varasematest allikatest (Faisal jt, 2021; Messum jt, 2017; Low jt, 2016), selgub, et tulevikuoskusi peetakse tööturul sageli määravamaks kui kitsalt erialaseid oskusi, kuna spetsiifilised tööoskused omandatakse töö käigus. Lan (2023) töö tulemused näitavad, et tudengite seas leidub nii neid, kes teadlikult panustavad tulevikuoskuste arendamisesse, kuid on ka neid, kes keskenduvad peamiselt tehnilistele oskustele, kuna õpingud ei oota ega toeta tulevikuoskuste arendamist.

„Minu arvates on kindlasti tulevikuoskused olulisemad. Olgem ausad, keegi ei pruugi isegi tulevikus teha erialaga seotud tööd. Üleüldiselt, et elus hakkama saada on ikkagi tähtsamad tulevikuoskused, kui sul on need tugevad, siis on päris lihtne õppida juurde ka mingeid erialaseid oskuseid, et saada ka täiesti teises valdkonnas tööga hakkama.“
(Intervjuu 10)

Sarnase mõtte toob välja ka teine intervjuueeritav, kelle hinnangul on just tulevikuoskused need, mis võimaldavad teadmisi paremini omandada ja kohendada:

„Päris ilma erialaste oskusteta ei saa väga edukas olla, aga kui on head tulevikuoskused, siis see võimaldab meil palju lihtsamini omandada neid erialateadmisi või just need õiged eriala teadmised, mida ka vaja on.“ (Intervjuu 3)

Kuigi tudengid tõid selgelt välja tulevikuoskuste tähtsuse, ei olnud nende arendamine praktilal alati teadlik ja sihipärane. Mitmed intervjuueeritavad tõdesid, et seadsid prioriteediks tööülesannete täitmise. Praktikaaine raames seatud individuaalne eesmärk ühe tulevikuoskuse arendamiseks praktilal lõi küll oskuste teadlikuks arendamiseks võimaluse, kuid see ei viinud alati sihipärase arenguni. See viitab vajadusele tõhustada tudengite eesmärgistamise oskust praktika käigus. Intervjuueeritavad tõid esile, et pärast praktikat olid nad tulevikuoskustest oluliselt teadlikumad ning praktika aitas neil vajalikke oskusi paremini mõista. Tagantjärele hinnates tajuti, et oskused arenesid ka siis, kui neile hetkes teadlikult ei keskendutud. Kuna intervjuud viidi läbi pärast praktikat, võib eeldada, et teadlikkuse kasv toimus osaliselt tänu praktikakogemusele ja praktikaainele ning enne praktikale minekut ei olnud tulevikuoskuste tähendus tudengitele veel selge. Töö teoreetilises osas käsitletud allikas (Lan, 2023) kinnitab, et praktilal töökeskkonnas osalemine aitab suurendada tudengite arusaamist tulevikuoskuste tähtsusest.

„Pean ütleva, et ma ei mõelnud nende (tulevikuoskuste) peale (praktikal). Ma sihtisin, et saaksin oma tähtajad tehtud. /.../ Järele vaadates kindlasti tulevikuoskused arenesid.“ (Intervjuu 2)

„Praktika sees jäid (tulevikuoskused) tagaplaanile, aga kui ma praktikale tagasi vaatan, siis ma tegelikult arendasin neid oskusi päris palju. Just enesejuhtimist, suhtlemisoskust, koostööoskust ja probleemide lahendamist. Tagasi vaadates päris huvitav tegelikult, hetkes olid asjad detailides kinni.“ (Intervjuu 4)

Teiseks kategooriaks on **tulevikuoskuste teadlik arendamine ja praktikakoha roll selles**. Kuigi enamik tudengitest ei keskendunud praktika jooksul tulevikuoskuste arendamisele sihipäraselt, leidus siiski neid, kes tegelesid sellega teadlikult. Oluline mõjutegur oli siinkohal praktikakoht ise – just need organisatsioonid, mis pöörasid tulevikuoskustele palju tähelepanu ja hindasid neid oluliseks oma töötajate seas, löid tudengile parema pinnase ka enda oskuste eesmärgistatud kujundamiseks.

„/.../ eriti alguses olid mul need (tuleviku)oskused väga teadlikult ees, /.../ ettevõttes pidin oskuste lõikes konkreetseid eesmärke püstitama ja samamoodi praktikaaine jaoks pidin konkreetse eesmärgi püstitama. Nii, et see oli päris teadlik!“ (Intervjuu 9)

Mõned tudengid tõid esile ka isikliku initsiatiivi tähtsuse, kus tulevikuoskuste arendamine toimus eesmärgipärase tegevuse kaudu, näiteks väljakutsuvatesse olukordadesse astudes või uute suhtlus- ja tööviiside katsetamise kaudu. Tudengite sõnul oli just ebamugavustsoonis tegutsemine üks võtmeviise oskuste arenguks.

„Ma mõtlesin (tulevikuoskuste arendamisele) üsna palju, panin ennast piisavalt ebamugavatesse olukordadesse /.../. Tegelikult saigi teadlikult tegeletud nende tulevikuoskustega.“ (Intervjuu 7)

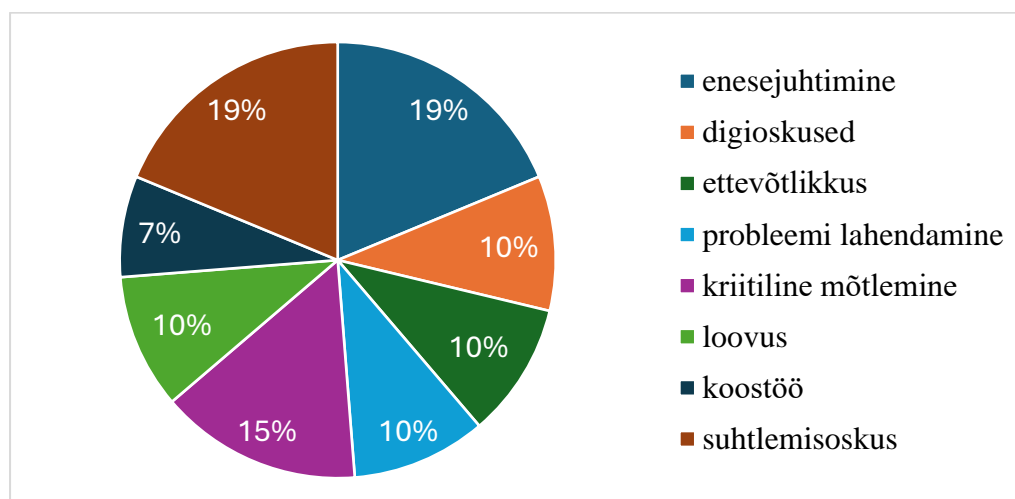
Kuigi sellised teadlikult arendatud praktikakogemused olid vähemuses, pakuvad need väärtuslikku sisendit praktikaaine edasiseks kujundamiseks. Intervjuude põhjal saab järeldada, et tulevikuoskuste arendamist toetab tugevalt praktikakoha valmisolek osaleda õppimise protsessis. Praktikakoha ja tudengi ühine siht võib soodustada oskuste arengut. See viitab vajadusele suurendada praktikakohtade teadlikkust praktikaaine eesmärkidest, sealhulgas tudengite individuaalsetest arengu soovidest.

Kolmandaks kategooriaks on **tulevikuoskuste areng praktikal**. Intervjuude põhjal saab järeldada, et praktika pakkus tudengitele väärtuslikku võimalust erinevate tulevikuoskuste arendamiseks. Kõige enam märgati arengut enesejuhtimises, koostööoskuses ja kriitilises mõtlemises. Need oskused arenesid peamiselt iseseisvate tööülesannete täitmise, uute olukordadega toimetuleku ning meeskonnatöö kaudu. Intervjueeritavate kogemuste järgi

soodustas praktika nii individuaalset kui ka sotsiaalset õppimist, pakkudes erinevaid situatsioone, kus oskused pidid väljenduma.

„/.../ kui ma nüüd vaatan tagasi, siis koostööoskus arenes kindlasti. Sa puutud kokku nii paljude erinevate organisatsioonide ja nii paljudest erinevatest organisatsioonidest inimestega iga päev, teete projekte koos – iga projekti jaoks täiesti uus tiim ja samal ajal neli, viis, kuus tiimi, siis koostöö on kindlasti väga-väga oluline.“ (Intervjuu 9)

Praktikaaine alguses tuli tudengitel valida välja tulevikuoskus, mida praktikal arendada. Kõige sagedamini valisid tudengid suhtlemisoskust ja enesejuhtimist – oskused, mida ka praktikakogemuse järel intervjuudes kõige olulisemateks peeti. Lisaks valiti tihti arendada ka kriitilist mõtlemist (vt joonis 1). Tudengid põhjendasid oma valikut sellega, et valitud oskus oli nende hinnangul ka töömaailmas olulise tähtsusega, toetas seatud eesmärkide saavutamist või seostus isikliku arenguga ja valiti enda nõrgim oskus.

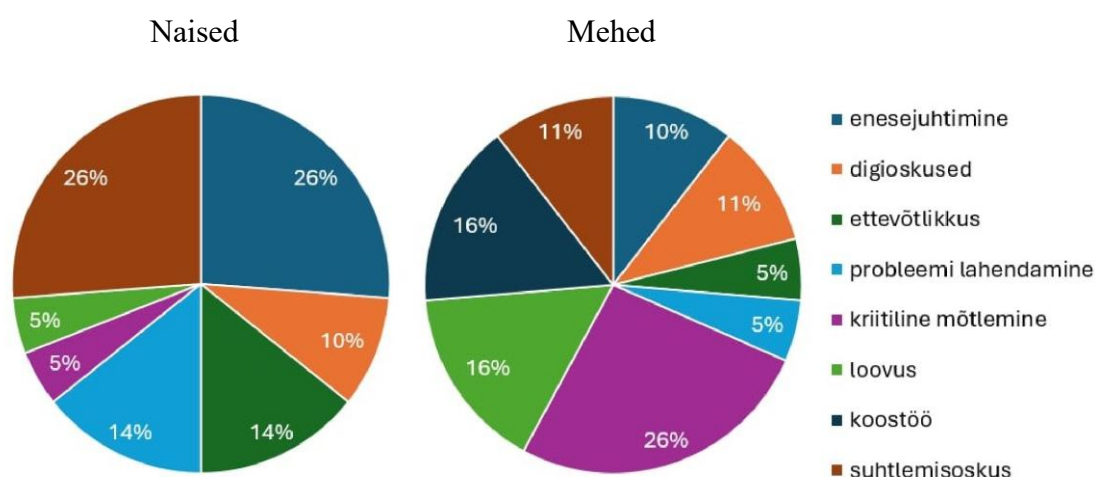

Joonis 1. Praktikal arendamiseks valitud tulevikuoskused (%).

Allikas: autori koostatud

Arendamiseks valitud oskusi kvantitatiivselt analüüsid ilmnes sooline erinevus. Naised valisid enim enesejuhtimist ja suhtlemisoskust – need moodustasid 52% naiste valitud oskustest (vt joonis 2). Mehed eelistasid kriitilist mõtlemist (26%), järgnesid loovus (16%) ja koostööoskus (16%). Meeste valitud oskuste seas olid esindatud kõik kuus tulevikuoskust, kuid ükski naine ei valinud arendamiseks koostööoskust. Kuna tudengid valisid enamasti arendamiseks just need oskused, milles nad tunnetasid vajadust enesetäienduseks, viitab see võimalikule erinevusele enesetajus ja enesekindluses teatud oskuste osas. Huvipakkuvalt eristub see tulemus Fitzsimmons jt (2014) uuringust, kus kirjeldatakse, et ühiskondlikud soostereotüübid seovad naisi just koostöövalmiduse ja empaatiaga. Selline lahknevus võib viidata sellele, et kuigi naistelt oodatakse sotsiaalselt tugevaid koostööoskusi, ei pruugi

noored naised ise neid tingimata oma arendusvajadusena tajuda – kas seetõttu, et nad tunnevad end selles juba piisavalt tugevana või ei teadvusta selle oskuse tähtsust tööpraktika kontekstis. Setiati (2022) artikli põhjal on naiste tugevus suhtlemine ja professionaalsus, meestel aga paindlikkus, mida peeti innovaatilise inimese tunnuseks ning tööeetika. Praktikal arendamiseks valitud oskused haakuvad vastava soo tugevustega, mis võib viidata soovile vastata soospetsiifilistele ootustele.

Joonis 2. Praktika arendamiseks valitud tulevikuoskuste jaotus soo lõikes (%).

Allikas: autori koostatud

Lõpuaruannetes pidid tudengid välja tooma kolm tulevikuoskust, mida nad praktika jooksul arendasid. Kõige sagedamini mainiti suhtlemisoskust, enesejuhtimist ja probleemide lahendamise oskust (vt joonis 3). Kõik tulevikuoskused olid vähemalt ühel korral nimetatud, mis viitab sellele, et praktika toetas oskuste arengut laiapõhjaselt. Ka teoreetilises osas (NACE, 2017; Losekoot jt, 2018; Patacsil ja Tablatin, 2017; Ahmad jt, 2021) on suhtlemisoskus esile toodud kui enim praktika jooksul arenev oskus. Shtembari ja Elgün (2023) töid esile, et arenevad ka kohanamist toetavad oskused nagu kriitiline mõtlemine, probleemide lahendamine ja enesejuhtimine. Märkatavat soolist erinevust hinnangutes ei ilmnenud.

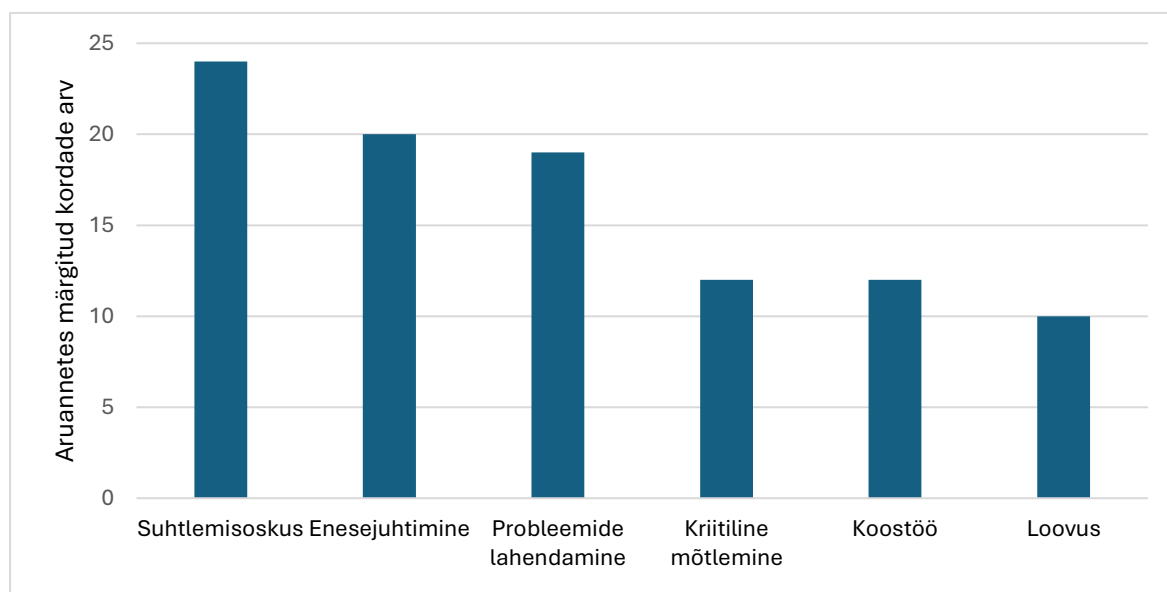
Teisalt selgus, et loovuse areng praktikal jäi tagasihoidlikuks. Mõned intervjuueeritavad töid välja, et oskus ei arenenud üldse. Peamiseks takistuseks toodi praktikakohtade struktuuri ja töökorralduse jäikust – tudengid kirjeldasid intervjuudes olukordi, kus tööülesanded olid rangelt reglementeeritud ja traditsioonilist lähenemist soosivad.

„Loovus ei arenenud, sest (praktikakohas) olid kindlad kriteeriumid ja sammud, mille järgi tuli kõiki asju teha. Kindlalt struktureeritud kõik ülesanded.“ (Intervjuu 10)

„/.../ StartUp-s on loovus 5 (areneb väga palju), aga suur korporatsioonis on seda vähemalt praegu mul vähem vaja läinud. Pigem eelistatakse traditsioonilist ja traditsiooniliselt töötavaid asju.“ (Intervjuu 9)

Seega mõjutab tulevikuoskuste arengut ka töö iseloom ja organisatsioonikultuur. See näitab, et praktika mõju oskuste arengule on mitmetahuline ning sõltub nii individuaalsest initsiatiivist kui ka praktikakoha võimalustest ja valmisolekust tudengit toetada.

Loovust mainiti harvem ka aruannetes (vt joonis 3). See viitab, et vähene loovuse rakendusvõimalus praktikal takistas ka selle arendamist.

Joonis 3. Praktikal arenenud tulevikuoskused.

Allikas: autori koostatud

Intervjueeritavad hindavad kõiki tulevikuoskusi kõrgelt ja peavad neid vajalikuks. Kõige olulisemateks tulevikuoskusteks peavad tudengid intervjuude põhjal enesejuhtimist ja suhtlemisoskust, mida nähakse ka teiste oskuste arendamise vundamendina. Selles osas praktika muutust ei toonud, sest praktika alguses valiti neid kolme oskust kõige enam ka praktikal arendamiseks välja, see kinnitab, et oskused on tudengitele tähtsamad. Intervjueeritavad väärtustavad suhtlemisoskust kui sotsiaalset töövahendit ja uues keskkonnas kohanemist toetavat oskust, enesejuhtimist aga kui oskust, mille valdaja suudab võtta vastutust ja on osav ajaplaneerija. Teoreetilises osas kasutatud allikate autorid (Patacsil ja Tablatin, 2017; Shtembari ja Elgün, 2023) leidsid samuti, et tudengid väärtustavad eriti suhtlemisoskust.

„Kõik (tulevikuoskused) on tähtsad, /.../ sa ei saa olla ühes hea ja teises halb. /.../ Kui ma pean valima, siis ma valin suhtlemisoskuse, kui sul on head ideed ja head tulemid ja head asjad, siis ilma selleta, et sa seda oskaksid kommunikeerida pole sellest mingit kasu.“

(Intervjuu 9)

„(Kõige olulisem oskus on) enesejuhtimine /.../, sest vastutus on kõige tähtsam praegu. Kui sa saad hakkama ilma, et keegi peaks sind kogu aeg aitama, siis see viib sind päris kaugele. Isegi, kui sa vahel võib-olla ei oska suhelda, aga sa saad kõik asjad ise tehtud, /.../ see on natuke olulisem.“ (Intervjuu 2)

„Enesejuhtimine on paljude teiste oskuste algus. Oskus oma vajadusi ja eesmäärke määratleda. Näiteks tajun, et tahaksin saada paremaks suhtlejaks ja sead eesmärgi selleks, aga enesejuhtimine on selle alus, et sellest aru saaksin.“ (Intervjuu 4)

2.3. TÜ majandusteaduskonna praktikaaine roll tulevikuoskuste arendamisel

Alapeatükk keskendub teisele teemaplokile, milleks on **praktikaaine roll tulevikuoskuste arendamisel**. Teemaplokk on jaotatud kolme kategooriasse (Tabel 4). Antud alapeatükis keskendutakse lähemalt praktikaainele ning uuritakse selle mõju tulevikuoskuste arendamisel. Intervjuude sisuanalüüsi toetavad praktikaaine aruanded ja teoreetilises osas välja toodud kirjandus. Praktika on Tartu Ülikooli majandusteaduskonna tudengitele kohustuslik.

Tabel 4

Intervjuude kodeerimistabel

Teema	Koodid intervjuudest	Loodud kategooriad
Praktikaaine roll tulevikuoskuste arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • Esmane erialane kogemus • Huvide selginemine • CV täiendus • Formaalne kohustus • Üleminek ülikoolist töömaailma 	Praktika vajalikkuse ja väärtuse tajumine
	<ul style="list-style-type: none"> • Refleksiooni kasulikkus • STARR-mudel kui struktuurne tugi • Aruanne aitas oskusi teadvustada • Konkurents ja kandideerimisprotsess • Futulabi tugi • Enesehindamise vahendi tulemuste arvestamine oskuse valikul • Vajadus kordustesti järele 	Tulevikuoskuste toetamine praktikaaine ülesannete ja enesehindamise kaudu
	<ul style="list-style-type: none"> • Aine ja praktika lahusolek • Vähene koostöö praktikajuhendajaga • Pikk tööpäev = ei jõua ülesandeid teha • Aine kui kohustus mitte tugi 	Õppetegevuse vähene lõiming praktikaga

Allikas: autori koostatud

Teemaploki esimeseks kategooriaks on **praktika vajalikkuse ja väärtuse tajumine**. Intervjuude sisuanalüüsi põhjal joonistus selgelt välja, et praktikakogemus on tudengite jaoks oluline samm üleminekul ülikoolist töömaailma. Praktikad peeti võimaluseks testida oma huvi ja sobivust valitud erialasuuna suhtes ja täpsustada tulevikuplaane. Tihti oli praktika tudengile esimene erialane töökogemus, seega peeti oluliseks ka just kogemuse saamist. Mõned intervjuueeritavad tunnistasid, et praktika on hea täiendus CV-sse. Samuti oodati võimalust rakendada teoreetilisi teadmisi reaalses töökeskkonnas ning koguda väärtuslikke kontakte. Praktikakoht mängis keskset rolli praktikakogemuse positiivseks kujunemisel. Varasemad uuringud (Washor, 2015; Patacsil ja Tablatin, 2017; Bender, 2020; NACE, 2017) rõhutavad sarnaselt, et praktika loob silla akadeemilise hariduse ja tööturu vahel, võimaldades tudengitel arendada professionaalseid oskusi ja võrgustikke, suurendades nende konkurentsivõimet tööle asumisel.

„Minul see (praktika) väga positiivses mõttes tõesti laiendas visiooni ja mõtteid, mida ma teha tahaksin. /.../ Kui praktikat ei saaks kooliajal, siis mul oleks veel vähem ettekujutust, mida tulevikus teha.“ (Intervjuu 7)

„Minu ootus oli saada palka, saada head kogemust, et on olemas vanemad kogenumad kolleegid, kes päriselt ka, kui mina näitan huvi välja, siis ka õpetavad mulle uusi asju. /.../ Praktika annab raami ette, mis on hea üleminek tudengielust tööellu. Need on kaks väga erinevad sisuga asja, see aitab seda üleminekut teha. Praktika on hea ka tudengite enda ootuste juhtimisel, et päris nii ei ole, et oled ülikooli lõpetanud ja saad minna kohe üli heasse ettevõttesse. Praktikaid tuleb teha ja praktika hoiabki fookuse sellel, kus ta peabki olema ehk õppimisel ja arenemisel alguses, väga kasulik tööriist.“ (Intervjuu 9)

Samas kõik tudengid ei kogenud praktikat motiveeriva ja tähenduslikuna. Mõned lähenesid sellele kui formaalsele kohustusele, mille peamine eesmärk oli aine läbimine, mitte sisuline eneseareng.

„Tahtsin praktika ära teha, selle arvestatud saada. /.../ Tean, et täpselt sellist asja teha ei taha. /.../ on paremaid kohti, kuhu praktikale minna, vähemalt minu jaoks see polnud üldse huvitav.“ (Intervjuu 8)

Teemaploki teiseks kategooriaks on **tulevikuoskuste toetamine praktikaaine ülesannete ja enesehindamise kaudu**. Läbi praktika saab ülikool toetada lisaks erialaste oskuste andmisele ka tudengite tulevikuoskusi. Majandusteaduskonna praktikaaine ülesehitus näitab selget suunitlust tulevikuoskuste teadlikule arendamisele.

Intervjuudest jäi kõlama, et oluline osa tulevikuoskuste arendamisel oli juba praktikakoha iseseisval otsimisel. Praktikaaines ei suunatud tudengeid konkreetsetesse asutustesse, vaid nad pidid ise leidma sobiva praktikakoha. Tagantjärele hinnati seda kogemust kasulikuks, kuna see aitas arendada iseseisvust, enesejuhtimist, sihikindlust ja kandideerimisoskust. Isegi kui praktikakoha leidmine oli paljudele intervjuueeritavatele väljakutse, nähti selles tagantjärele karastavat ja tulevikuks ettevalmistavat kogemust. Intervjuudes toodi välja, et kasulik lehekülge praktikakoha leidmisel oli Tartu Ülikooli Futulab. Varasemate uuringute (Lan, 2023; Calfoforo, 2023, Low jt, 2016;) põhjal on ülikoolidel oluline roll tudengite tulevikuoskuste arendamisel, kuna neil on võimalus kujundada õppekavasid nii, et need toetaksid tööturul vajalike oskuste arengut.

„Päris suur konkurents on tegelikult. See oli hirmutav ja väga paljudesse kohtadesse, kuhu kandideerisin ei saanud ka. Samas mingil määral paneb pingutama, sest tulevikus nagunii pead kandideerima üksi, pole nii, et keegi annab koha ette.“ (Intervjuu 1)

„Sain jõhkralt kogemust intervjuudega. Mul läks väga hästi nende kandideerimistega.“ (Intervjuu 2)

„Praktikakoha leidsin Futulabi kaudu.“ (Intervjuu 3)

Praktikaaine alguses kasutatud Tartu Ülikooli enesehindamise vahendi eesmärk oli suunata tudengeid refleksioonile ja teadlikule tulevikuoskuste arendamisele. Vahend sisaldas kaheksat lugu, millele järgnesid potentsiaalsed lahenduskäigud. Seejärel sai tudeng hinnata, mida teeks antud tööeluga seotud olukorras. Vastuste põhjal esitati tulemused tulevikuoskuste rakendamise kohta ning sai näha, kus asutakse võrreldes teistega. (Tartu Ülikool, 2025)

Tudengitest, kes olid oma töös enesehindamise vahendi tulemused välja toonud nagu oli nõutud, 81% arvestas tulemusi oma praktika jooksul arendatava tulevikuoskuse valimisel. Ülejäänud, leidsid, et tulemused pole õiged või nägid lihtsalt vajadust arendada mõnd teist oskust. Intervjuude põhjal peeti enesehindamise vahendit kasulikuks, tudengid tõid välja, et hea oleks ka pärast praktikat oskusi testida, et näha muutust. Tõdeti, et vahendist oli kasu ajutiselt, praktika jooksul test ja selle vastused ununesid. Kindlasti tõstis test tulevikuoskused esile praktika alguses ja oli heaks sissejuhatuseks, et viia tudengid kohe tulevikuoskuste lainele.

„/.../ See ülesanne pani mind mõtlema tulevikuoskuste peale küll ja sellele, et päriselt on võib-olla mõnda oskust vaja rohkem arendada.“ (Intervjuu 1)

„RADAR (enesehindamise vahend) oli äge. Nüüd oleks huvitav võrrelda, mis olid sealsed tulemused ja nüüd. Minu puhul oli see, et tegid ära ja siis unustasid ära.“ (Intervjuu 3)

Praktikaaine üheks keskseks teemaks oli suunata tudengeid teadlikumalt reflekteerima ning oma praktikat eesmärgistatult ja analüüsivalt läbima. Selleks pidid tudengid sõnastama oma praktika eesmärgi SMART-mudeli järgi, analüüsima teadusartikleid ja koostama lõpparuande STARR-mudeli alusel. Lisaks suunati ülesannetes kasutama tehisintellekti, et arendada *promptide* (viipade) kirjutamise oskust, sest AI muutub järjest enam igapäevatöö ja õppimise osaks ning selle pakutavaid võimalusi tuleb osata ära kasutada. Sellised ülesanded on olulised tööriistad, et toetada tulevikuoskuste teadlikku arendamist.

Siiski selgus intervjuueeritavate mõtetest, et kuigi eesmärkide seadmine ja aruande koostamine võivad olla toetavad ning tudengid pidasid neid oluliseks, olid need sageli keerulised, ajamahukad ja liialt piiravad. Mitmed tudengid tõid intervjuudes välja, et mudelile vastava eesmärgi sõnastamine ja eneseanalüüsi tegemine olid väljakutsuvad, soovitakse rohkem paindlikkust ja isikliku kogemuse väljendamise võimalust. Mõned intervjuueeritavad

leidsid siiski, et struktureeritud analüüs aitas neil mõtteid selgemini sõnastada ja praktika kogemust tähenduslikumalt analüüsida.

„(Aruanne) oli praktikaaine juures kõige mõistlikum asi. Mulle meeldis, saingi iseennast analüüsida, kui kaugele ma jõudsin ja mida ma üldse õppisin selle ajajooksul – see oli kõige parem.“ (Intervjuu 5)

„/.../ analüüsida oleks ka tore nii, et inimene saab ise valida, kuidas ta analüüsib. /.../ Et tulekski välja, mida tudeng ise oluliseks pidas. /.../ Ma oleks võinud vabalt kirjutada teksti formaati rohkem ja oleksin saanud lisada rohkem asju, millest ise tahtnuks rääkida. /.../“ (Intervjuu 1)

„Eneseanalüüsi ma jällegi ei võtnud väga tõsiselt, see oli rohkem kohustus. Minu jaoks oli see liiga spetsiifiline, see nõudis liiga palju aega. /.../ Võiks rohkem vabadust olla, iga inimene analüüsib natuke erinevalt ennast ja saab sellest ka omamoodi kasu. /.../ Mingid suunised võiks ikka olla ja punktid, mida läbi kirjutada, aga mitte nii süvitsi.“ (Intervjuu 2)

„Tegelikult ma arvan, et ma ei tee seda (eesmärkide seadmist) piisavalt hästi, aga ma usun sellesse. /.../ STARR mudel oli okei, /.../ ma olen ise hästi analüütiline, /.../ võib-olla jään oma mõtetega liiga üldiseks, seega selline spetsiifiline, hästi mõtteid koondav eneseanalüüs on kasulik.“ (Intervjuu 3)

Ülesehituslikult ja sisuliselt leidis praktikaaine intervjuudes tunnustust. Tudengite sõnul oli kursus loogiliselt struktureeritud ja tulevikuoskuste integreerimist peeti õnnestunuks. Ülesannete järjepidev seos tulevikuoskustega aitas tudengitel neid paremini mõtestada ja oma arengus märgata.

„Oskuste teema on hea ja aitab ka endal kuidagi olulisemat määratleda, hakkadki mõtlema suhtlemisoskuse peale eraldi ja kuidas seda arendada.“ (Intervjuu 9)

Teemaploki kolmandaks kategooriaks on **õppetegevuse vähene lõiming praktikaga**. Intervjueeritavad tõid välja, et ülikooliaine ja praktikakogemus olid nende jaoks liialt eraldiseisvad ning toimisid pigem paralleelsete kui vastastikku toetavate tegevustena.

„Kui ma päris aus olen, siis ma ütleks, et suures pildis see aine ei toetanud väga midagi. Asi on ka selles, et ma ei võtnud seda väga tõsiselt. Rohkem nägin seda kui kohustust, mida pean tegema, kuigi mul on nagunii juba palju teha praktikal.“ (Intervjuu 2)

Ainet tajuti sageli täiendava kohustusena, mille ülesandeid tuli täita pärast pikki päevi praktikakohas, mistõttu kannatas motivatsioon ja ülesannete tähtaegne esitamine.

„Ma polnud harjunud kontoris istuma kaheksast viieni. Kui ma olin seal terve päeva ära, siis ma ei viitsinud pärast mitte midagi teha, ma ei viitsinud koju minna ja arvutit avada. See on halb vabandus, aga sellepärast ma jäin ka hiljaks oma asjadega.“ (Intervjuu 1)

Praktikaaine ülesanded täideti sageli formaalsuse tasandil ega seostunud sügavamalt praktikakohas kogetu või õpitu mõtestamisega. Samuti jäi väheseks aine ja praktikajuhendaja vahelise koostöö võimalus. Intervjueeritavad tõid välja, et oleks olnud kasulik arutada akadeemilisi ülesandeid, näiteks uurimisteemasid, koos praktikajuhendajaga, et luua rohkem sisulist sidet praktilise kogemuse ja akadeemilise õppe vahel.

„(Teadusartikli analüüsi puhul) oleks hea olnud praktikajuhendajaga arutada, mida uurida, aga ma ei teinud seda. Uurisin enda jaoks põnevat asja ikka, aga praktika jaoks võib-olla polnud kasu, ma ei seostanud enam ära enda jaoks. See on alati natuke ikka ebamugav ka juhendajaga praktika või töövälise asjade arutamine.“ (Intervjuu 3)

See kõik viitab vajadusele senisest tihedama lõimingu järele, kus praktikaaine ülesehitus toetaks paremini praktikast saadud kogemuste mõtestamist. Samuti võiks senisest enam soodustada koostööd praktikajuhendajatega, et ka nemad oleksid teadlikud, milliseid oskusi ja refleksioone ülikool tudengilt ootab.

2.4. Praktika kui eneseteadlikkust kujundav kogemus

Alapeatükk keskendub kolmandale teemaplokile, milleks on **tudengite eneseteadlikkus**. Teemaplokk on jaotatud kolme kategooriasse (Tabel 5). Analüüsitakse, kuidas tudengid tajuvad oma arengut. Põhitähelepanu on suunatud tudengite isiklikule kogemusele ja eneserefleksioonile, mida on käsitletud nii intervjuude kui ka praktikaaruannete põhjal. Et rikastada tudengite vaatenurka ja tuua sisse võrdlev mõõde, on siia juurde kaasatud ka juhendajate antud tagasiside. Juhendajate hinnangud aitavad mõista, kui võrd tudengite enesetaju kattub välise hinnanguga ning millistele oskustele pööravad juhendajad tähelepanu. Arvamuste kattumine tudengite oskuste arengust võiks kinnitada tudengite eneseteadlikkust ja mõjuda positiivselt enesekindlusele. Samuti pööratakse tähelepanu juhendajate tagasisidede kvaliteedile ning uuritakse selle olulisust tudengite jaoks.

Tabel 5

Intervjuude kodeerimistabel

Teema	Koodid intervjuudest	Loodud kategooriad
Praktika kui eneseteadlikkust kujundav kogemus	<ul style="list-style-type: none"> • Tagasiside kui praktika väärtuslik osa • Konstruktivne kriitika kui arenguallikas • Julgustav tagasiside kasvatab enesekindlust • Tagasiside puudumine piirab arengut • Tagasiside eeldab ka tudengi aktiivsust • Praktikaaine tagasiside oli ainus tagasiside • Hea juhendajasuhe toetab sisulist tagasisidet 	Tagasiside kui arengu ja eneseteadlikkuse toetaja praktikakogemuses
	<ul style="list-style-type: none"> • Arenguruum loovuses • Koostöö on väga hea • Suhtlemisoskus on hea • Probleemide lahendamine on hea • Segadus juhendaja antud hinnangust 	Tudengite oskuste tase
	<ul style="list-style-type: none"> • Juhendajatel madalad ootused • Ootuste ületamine praktikal • Ebakindlus enda oskuste osas • AI kasutamine puuduoleva kompenseerimiseks • Vajadus kohapealseks väljaõppeks • Praktikakoht ei eelda valmisolekut • Praktikakohal omandatu toetab õppimist 	Sild ülikooliõppe ja töömaailma vahel

Allikas: autori koostatud

Teemaploki esimeseks kategooriaks on **tagasiside kui arengu ja eneseteadlikkuse toetaja praktikakogemuses**. Intervjuudes tudengitega ilmnes selgelt, et tagasiside on üks olulisemaid praktika komponente. Mitmed tudengid tõid välja, et just tagasiside oli kogu praktika kõige väärtuslikum osa ning selle puudumisel oleks kogemus olnud palju negatiivsem. Tagasiside aitab märgata aspekte, mida tudeng ise ei pruugi tähele panna, pakkudes seeläbi arenguks vajalikku peegeldust. Tudengid ei pelga kriitikat, vaid just ootavad seda – konstruktivne tagasiside aitab mõista, kuidas edasi areneda, samas kui positiivne tagasiside annab enesekindlust ja motivatsiooni. Varasemates uuringutes (Shtembari ja Elgün, 2023; Patacsil ja Tablatin, 2017) tuuakse välja, et praktika pakub turvalise ja juhendatud keskkonna, kus tudeng saab oskusi katsetada, eksimustest õppida ning vahetult tagasisidet saada. See toetab eneseteadlikkust ja professionaalset kasvu.

Tudengite kogemused tagasiside saamisel olid aga erinevad. Mõned tudengid said jooksvat ja lõpuvestluse põhists tagasisidet, teised vaid praktikaaine kohustusliku hindamisvormi kaudu. Intervjueeritavad tõdesid, et jooksva tagasiside saamine sõltus sageli tudengi enda aktiivsusest – tagasihoidlikkus või kartus olla pealetükkiv võis kaasa tuua olukorra, kus tagasisidet ei küsitud ega saadud. Vähene tagasiside võib piirata arengut, sest ilma välise peegelduseta ei pruugi tudeng teadlikuks saada oma tugevustest ega arenguvajadustest. Sisukas ja konstruktiivne tagasiside toetab tulevikuoskuste kujunemist. Marczaki (2024) uuringu kohaselt kogesid tudengid, kellele anti vaid kokkuvõtvat tagasisidet, oma arengut piiratumana võrreldes nendega, kellele anti kujundavat tagasisidet.

„Jooksvalt personaalset suunatud tagasisidet pigem ei saanud. Samas oleks oluline saada, karjääri arenguks oluline.“ (Intervjuu 3)

„Ma sain jooksvalt väga palju tagasisidet. Meil oli üldse praktikajuhendajaga väga hea suhe ja klapp. /.../ Tagasiside on väga oluline ja see on see, mille põhjal saan korrigeerida oma tegevust.“ (Intervjuu 7)

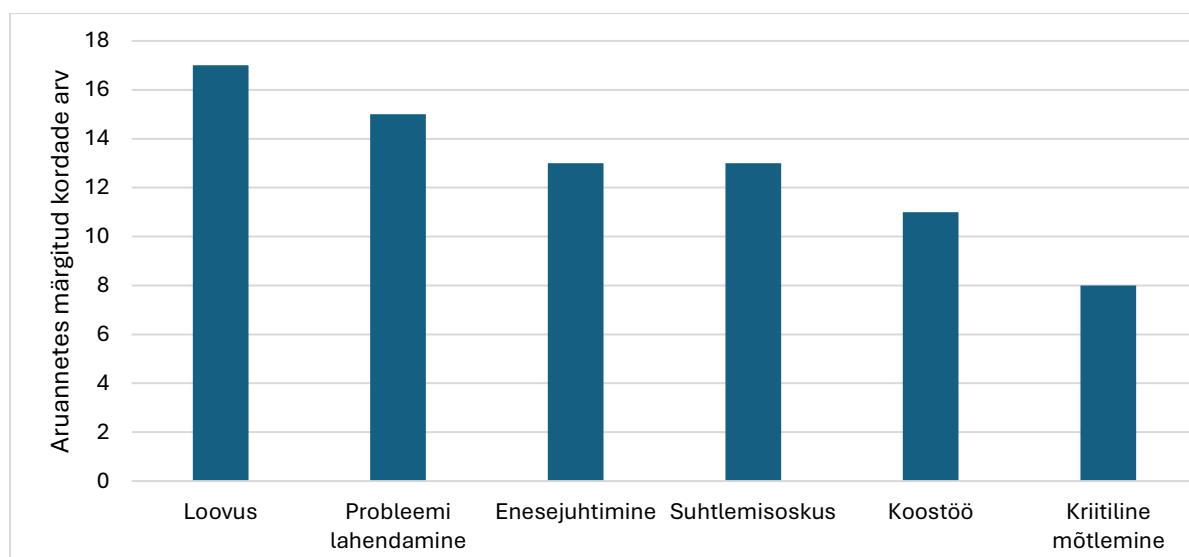
Intervjuudest selgus, et juhendaja tagasiside avaldas mõju tudengi enesekindlusele. Kui tudeng ja juhendaja tajusid oskuste taset sarnaselt, kogeti tagasisidet toetavana ning see tõstis enesekindlust. Positiivset üllatust pakkus see, kui juhendaja hindas oskusi kõrgemaks kui tudeng ise pidas. Samas võib hinnangute lahknevus mõjuda enesekindlusele negatiivselt, sest tudeng tunneb, et pole eneseteadlik. Seega ei seisne tagasiside mõju vaid selle sisus, vaid ka selles, kuidas see suhestub tudengi enda hinnangute ja ootustega.

„Nõustusin juhendaja tagasisidega ja enesekindlus kindlasti tõusis. Ma olen nõus, ma saangi hakkama asjadega, uute ülesannete, keskkonna ja kolleegidega.“ (Intervjuu 7)

Teemaploki teiseks kategooriaks on **tudengite tulevikuoskuste tase**. Intervjuude põhjal on koostööoskus tudengite üks tugevamaid tulevikuoskusi. Mitmed tudengid tõid välja kogemusi tiimitööst ja võimest kohaneda erinevate meeskondade ja inimestega. Samas tajuti praktilal kogetud koostööd teistsugusena – see erines varasematest koolis tehtud rühmatöödest, kuna hõlmas professionaalsete valdkonnaekspertidega töötamist.

„Koostöö arenes palju, oli huvitav töötada niivõrd kõrgete valdkonnaspetsialistidega või juhtidega. Nendega koostöö pole nagu rühmatöö – uutmoodi koostöö minu jaoks!“ (Intervjuu 1)

Praktikaaruande analüüsi põhjal valiti koostööoskust edaspidi arendamiseks vähem (vt joonis 4). Samuti ei valitud koostööoskust eriti praktilal teadlikult arendamiseks (vt joonis 1). See viitab usule, et selles ollakse juba piisavalt pädevad.

Joonis 4. Oskused, mida tudengid tahavad veel arendada.

Allikas: autori koostatud

Juhendajate tagasisidesid analüüsid ilmneb, et juhendajad hindasid tudengite koostööoskust madalamalt. Tegemist oli ainsa oskusega, mida hinnati korduvalt madalaima pandud hindega ehk rahuldav (hinne kaks viieballiskaalal). Võimalik, et juhendajad hindasid koostööoskust rangemalt kuna peavad seda tähtsaks. Varasemate uuringute (Patacsil ja Tablatin, 2017; Faisal jt, 2021; Messum jt, 2017) järgi peavad tööandjad ja juhendajad koostööoskust väga oluliseks. Analüüsi põhjal olid selle oskuse puhul juhendajate hinnad ka kõige varieeruvamad, mis viitab võimalusele, et hinnangute aluseks on erinevad arusaamad koostöö olemusest. Samas ei saa välistada, et tudengitel ongi selles oskuses tasemeerinevused.

Erinevused hinnangutes võivad tuleneda ka oskuse tõlgendamise eripäradest – kui mõne tudengi jaoks on edukas rühmatöö koolis piisav tõend heast koostöövõimest, siis juhendajate jaoks võib koostööoskus hõlmata märksa enam, sealhulgas algatusvõimet ja vastutuse jagamist.

„Oskused, kus (tudengi nimi) võiks end täiendada: koostööoskus – /.../ tal on täiendusruumi proaktiivsusega grupi tasandil – pakkuda välja uusi ideid, mis aitaksid tiimi toimimist efektiivistada ning võtta julgemalt vastutust nende tegemisel.“ (Juhendaja tagasiside 37)

„Arenduskohad: Julgemad sõnavõttud ja oma mõtete väljendamine tiimis ja klientidega. Mõtted on enamasti asjakohased ja tabavad, aga neid võiks väljendada töö varasemates etappides.“ (Juhendaja tagasiside 27)

Eristuvate hinnangute üks selgitus võib peituda ka praktikate erinevas iseloomus. Intervjueeritav, kelle koostööoskust hinnati madalamaks, märkis intervjuus, et töö toimus valdavalt iseseisvalt, mistõttu ei olnud koostöövõimalusi kuigi palju. Seda enam oli juhendaja antud madal hinne tudengile ootamatu. Ka avatud vastusest ei selgunud, millistel selline hinnang anti.

„Koostööoskuse osas oli erimeelsus. Üldiselt kui mingit grupitööd või asja vaja teha, siis ma saan hakkama. Olin üllatunud, et kuidas nad seda hindasid, kui mingit koostööd me seal tegema ei pidanud. Kõik istusid enda arvuti taga.“ (Intervjuu 8)

Sellised olukorrad toovad esile praktikajärgse tagasisideankeedi piirangud – kui hinnang ei ole avatud vastusega põhjendatud, võib see jääda tudengile arusaamatuks ja ei toeta tema arengut. Teisel juhul kui koostööoskus sai madalama hinde, oli juhendaja oma avatud vastuses hinnet ka selgitanud.

„Juhtimise stiililt ei julge ta veel delegeerida ega anda vastutust, hetkel kipub kõikide eest ise ära tegema.“ (Juhendaja tagasiside 12)

Koostööoskuse analüüs näitab, kui oluline on praktikajärgsete hinnangute puhul selge ja lahti kirjutatud tagasiside. Samuti ilmneb vajadus oskuste ühiseks defineerimiseks praktikajuhendajate ja tudengite vahel, et vältida arusaamatusi ning toetada õppimist ja arengut.

Loovus kujunes intervjuude ja praktikaaruannete põhjal tudengite kõige nõrgemaks tulevikuoskuseks. Intervjueeritavad tõdesid, et kuigi mõistavad loovuse kasvavat rolli töömaailmas, eriti seoses tehnoloogia ja tehisintellekti arenguga, ei pea nad end loovuses kuigi tugevaks. Toodi ka välja, et haridussüsteem on loovuse arengut takistanud.

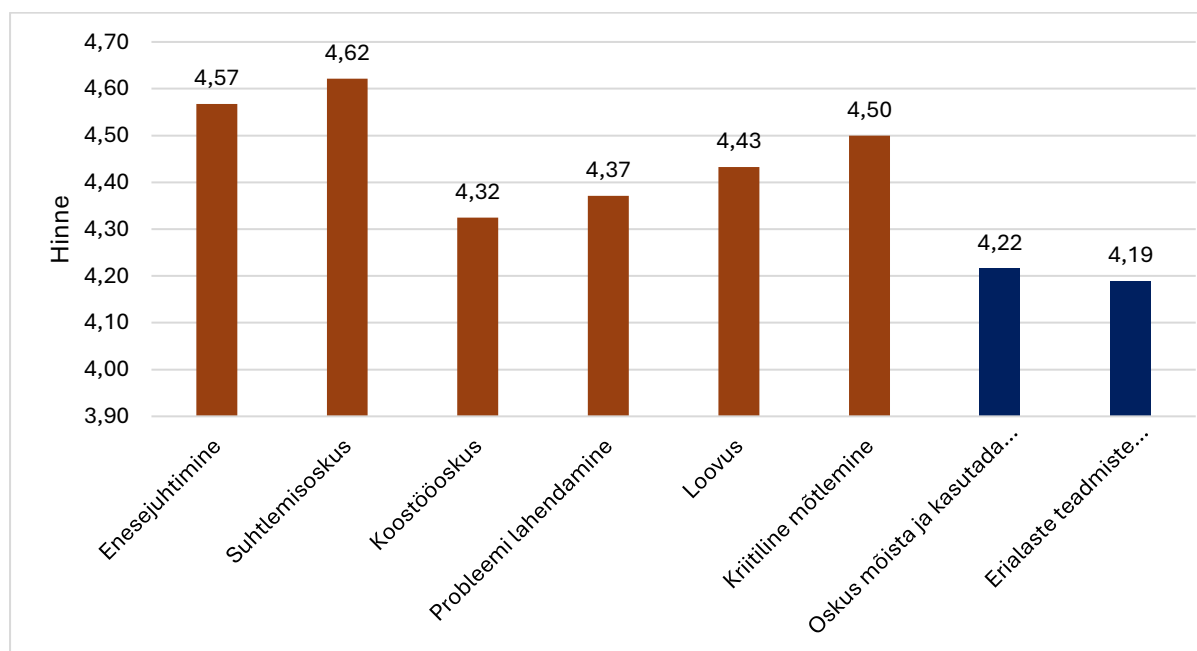
Tudengite madal hinnang enda loovusele kajastus ka praktikaaruannetes. Kui vaadelda oskusi, mida tudengid nimetasid edaspidi arendamist vajavateks, oli loovus selgelt kõige sagedamini esile toodud (vt joonis 4). See peegeldab refleksioonil põhinevat õppimist – tudengid soovisid arendada just neid oskusi, mille areng jäi praktiliselt tagasihoidlikuks või mille osas tunti ebakindlust.

Huvitav on siinjuures kontrast juhendajate tagasisidedega. Nimelt hindasid juhendajad tudengite loovust pigem kõrgete hinnetega ega näinud seda murekohana. Samas näitavad teoreetilises osas käsitletud uuringud (Urquía-Grande & Pérez Estébanez, 2021; Faisal jt, 2021), et nii juhendajad kui ka tööandjad peavad oluliseks tudengite loovust ning selles nähakse ka arengupotentsiaali.

Kui võrrelda tudengite eneseanalüüsi praktikaaruannetes ja juhendajate täidetud hindamisvormi, siis tudengid kipuvad oma oskusi hindama kriitilisemalt kui juhendajad.

See võib tuleneda sellest, et juhendajad võivad täita tagasisidevormi pealiskaudselt, pidada tulevikuoskuste hindamist väheoluliseks või on tudengid ise oma soorituse suhtes liialt enesekriitilised. Ühel juhul hindas juhendaja tudengi loovust kõrgeima võimaliku hindega, kuid tudeng ise ei mõistnud, mille põhjal selline hinnang anti. Intervjuus tõdes ta, et peab end loovuses pigem nõrgaks ning ei kogenud ka praktikal selle oskuse arengut. Varasemate uuringute (Faisal jt, 2012; Messum jt, 2017; Low jt, 2016) järgi hindasid tudengid oma oskusi pigem üle, kuid antud töö tulemuste põhjal seda väita ei saa.

Juhendajate tagasisides domineerivad kõrged hinned, viiepalli skaalal ei ole ühegi oskuse keskmine hinne alla 4,1, mis viitab rahulolule praktikantide üldise tasemega. Analüüsist selgub, et juhendajad hindasid kõiki tudengite tulevikuoskusi paremateks kui erialaseid teadmisi (vt joonis 5). Messum jt (2017) uuringus jõuti vastupidisele tulemusele, erialaste teadmistega oldi rahul, kuid tulevikuoskused vajasisid järele aitamist.

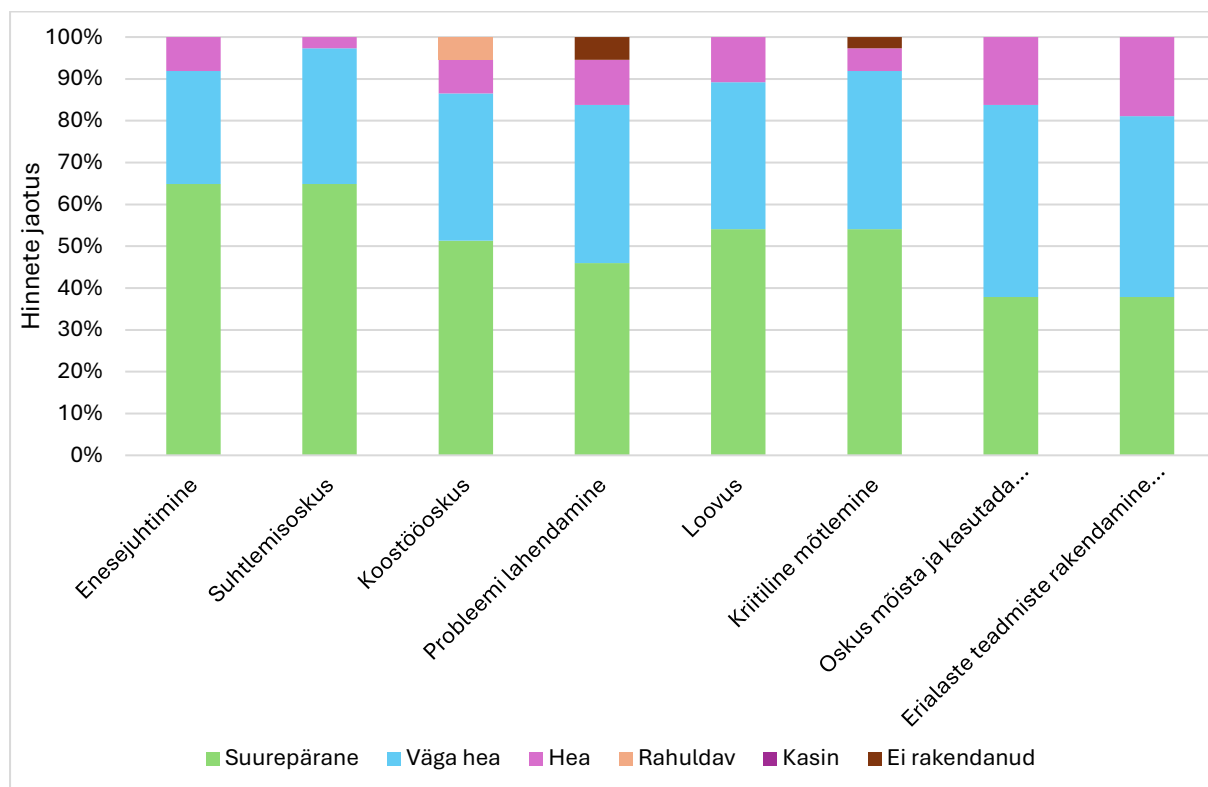
Joonis 5. Juhendajate keskmised hinned oskustele (skaala 1-5).

Allikas: autori koostatud

Kõige positiivsemalt hindasid juhendajad tudengite enesejuhtimist ja suhtlemisoskust – need oskused said juhendajatelt kõige sagedamini hindeks „suurepärase“ (vt joonis 6). Samad oskused tõusid esile ka tudengite aruannetes kui enim arenenud pädevused praktika käigus. Tudengite kõige tugevam oskus juhendajate hinnangul on suhtlemisoskus. Ka intervjueeritavad peavad enda suhtlemisoskust heaks, üks tudeng tõi välja, et tänu oskusele õnnestus veenda kliente ostma rohkem tooteid, kui nad algselt plaanisid, kasutades selleks oskuslikku suhtlust ja eelnevalt õpitud müügiteadmisi. Enesejuhtimise oskust tajuvad

tudengid intervjuude põhjal erinevalt, mõned intervjuueeritavad leidsid, et selles on veel kõvasti arenguruumi, eriti ajaplaneerimises, teised hindavad end selles juba osavaks. Lisaks leiavad intervjuueeritavad, et saavad hästi hakkama probleemide lahendamisega.

„Oskan probleeme lahendada – pole see, kel on ükskõik või kes ei saa hakkama või nutab patja. Võib-olla nutan korra, aga siis otsin lahendust ka.“ (Intervjuu 1)

Joonis 6. Juhendajate hinned oskustele.

Allikas: autori koostatud

Hindamisvormide põhjal ilmnes, et 18% juhendajatest hindas kõiki tudengi tulevikuoskusi maksimaalse tulemusega ehk hindega „suurepärane“. Selline tagasiside ei toeta tudengi arengut, eriti juhul, kui avatud vastuste lahtrid jäid ka tühjaks ja sisuline peegeldus puudus. See tekitab kahtluse, et juhendajad ei võtnud aega tudengi tugevuste ja arengukohtade analüüsimiseks või pidasid hindamist pelgalt formaalsuseks. Samuti võib olla, et kõik juhendajad ei teadvusta mõne oskuse olulisust. Arvestades, et tulevikuoskused on elukestvalt arendatavad, on vähetõenäoline, et praktikandil puudub selles valdkonnas arenguruum.

Üldjoontes võib öelda, et tudengid on eneseteadlikud ning nende taju oma oskuste tasemest kattub suures osas juhendajate antud tagasisidega.

„/.../ Olen nõus juhendaja tagasisidega. Tunnen, et mõistsime üksteist üheselt ja need olidki tagaplaanil, mis said madalama hinde, mis ei väljendunud nii tugevalt praktika käigus.“ (Intervjuu 6)

Teemaploki kolmandaks kategooriaks on **sild ülikooliõppe ja töömaailma vahel**. Intervjuude sisuanalüüsi tulemusel ilmsel, et kuigi üldjoontes jääd tüdengite oskustega rahule ning mitmel juhul ületati isegi ootusi, viitab madalate ootuste olemasolu ajaolule, et tööandjad ei eelda tüdengitelt veel täielikku valmisolekut tööturuks. See omakorda peegeldab laiemat süsteemset lõhet – praktikakohad on küll valmis pakkuma väljaõpet ja toetama oskuste arendamist, ent see eeldus kinnitab, et kõrgharidus ei kata alati piisaval määral praktilisi vajadusi. Ka varasemate uuringute (Low jt, 2016; Lan, 2023) tulemused viitavad jätkuvalt lõhele ülikooliõppe ja tööturu vahel, mis tuleneb eelkõige traditsiooniliste õppekavade piiratud praktilisest suunitlusest.

„Nad arvasid, et mu oskused on palju väiksemad, neil olid kuidagi väga madalad ootused. Nad pärast ütlesid, et ma ületasin kõik nende ootused – pärast mind seavad nad ka praktikantidele suuremad ootused, kui neil mind võttes need olid. Ma ise arvasin, et võib-olla mul oskustest ikka rohkem puudu, aga see oli suur kompliment.“ (Intervjuu 1)

Intervjueeritavad ise tundsid tihti ebakindlust ja kahtlesid endas. Suureks abiks praktikal oli tehisintellekt, millela oleks olnud oluliselt raskem. See näitab sõltuvust uutest tööriistadest kui ka vajadust nende õpetamise järele õppekavas.

„/.../ Juht ja juhendaja kiitsid väga eriala oskuseid, kuid ise ikka tundsin, et ma võiks rohkem osata. Pluss ma kasutasin väga palju AI-d, kui keegi mult selle ChatGPT oleks ära võtnud, siis oleks jama majas.“ (Intervjuu 2)

Lõhe ei pruugi alati avalduda konfliktina, sest praktikakoha eeldused olid sageli realistlikud, mistõttu ei tunnetatud teravat ebakõla ootuste ja valmisoleku vahel.

„/.../ Oskuseid oli puudu, aga sain neid praktikal kõvasti arendada ja parandada.“ (Intervjuu 4)

Lisaks sellele näitasid tüdengite kogemused, et praktika ei toeta üksnes tööalast arengut, vaid ka akadeemilist edenemist. Intervjuudes toodi välja, et pärast praktikat oli siht tuleviku osas selgem ning selle põhjal valiti endale vastavalt valikaineid – näiteks mõistis üks tüdeng, et teda huvitab pangandusvaldkond, mistõttu otsustas ta jätkata panganduse ja rahanduse suunaliste ainete võtmist. Praktika aitas tüdengitel paremini tunnetada oma huvisid ja tugevaid külgi, mis suunas tegema teadlikumaid õppevalikuid. Samuti mainiti, et praktikal omandatud erialastest oskustest oli kasu ka õppetöös, varasem praktiline kogemus andis eelise ühel juhul lausa valitud magistriõppe kursusel, võimaldades edukalt rakendada

praktilisi teadmisi teoreetilistes õpiolukordades. Varasemad uuringud (Ahmad jt, 2021; Bender, 2020) on näidanud, et praktilise kogemuse kaudu omandatud oskused suurendavad tudengite enesekindlust õpingutes ja mõjuvad positiivselt õppetulemustele. Ka empiirilise analüüsi põhjal ilmnes, et praktikakogemus soodustas sünergia tekkimist praktika ja akadeemilise õppe vahel.

2.5. Ettepanekud TÜ majandusteaduskonna praktikaaine parendamiseks

Bakalaureusetöö empiirilise osa viiendas alapeatükis tehakse ettepanekuid praktikaaine parendusvõimalusteks viisil, mis toetaks tudengite tulevikuoskuste omandamist. Ettepanekute eesmärk on tõsta tudengite teadlikkust tulevikuoskustest ja aidata kaasa nende oskuste arengule. Soovitused antakse eelneva empiirilise materjali, õppeassistendi kogemuse ja intervjuude põhjal.

Intervjuudest ja õppeassistendi kogemusest ilmnes, et praktikajuhendajate roll tulevikuoskuste arendamisel on oluline, ent sageli alakasutatud. Juhendajate teadlikkus tulevikuoskuste tähendusest ja nende toetamise võimalustest praktika käigus varieeruvad ning tagasiside, mida tudengid saavad, ei pruugi alati toetada oskuste arengut ega suurendada eneseteadlikkust. Selleks, et juhendajad saaksid paremini panustada tudengite arengusse, oleks soovitatav korraldada neile lühikoolitus, mis selgitab tulevikuoskuste olemust, nende tähtsust tööturul ning toob välja praktilised viisid, kuidas oskusi toetada ja anda kvaliteetset, arengule suunatud tagasisidet. Kuigi praktikajuhendajatele on loodud spetsiaalne e-kursus praktikandi juhendamiseks (Lorenz, n.d.), näitavad töö tulemused, et juhendajad ei ole sellega sageli kursis ega kasuta seda. Kõige rohkem saavad muutust tuua siin tudengid, kes võiks juhendajale tutvustada kursuse olemasolu ja juhtida tähelepanu selle kasutamise võimalusele, et toetada enda arengu suunamist ja kvaliteetset juhendamist. Samuti on oluline saada tagasisidet juba praktikaajal, regulaarne tagasiside aitaks tudengil oma arengut paremini mõtestada. Ka tudengid ise saavad seista selle eest, et neile antakse tagasisidet – seega on oluline rõhutada tagasiside küsimise olulisust. Samuti võiks selgemaks muuta koostöö praktikaaine ja praktikakoha vahel – juhendajat võiks rohkem kaasata nii eesmärkide seadmisel kui ka artiklialalüüsi puhul. Näiteks võiks artiklialalüüsi teema valida koostöös juhendajaga, et see oleks seotud tudengi tööülesannetega ning looks väärtust ka praktikakohale. Ka intervjuudes rõhutasid mõned tudengid vajadust, et juba praktika alguses tutvustataks juhendajale tulevikuoskusi ning lepitaks kokku, milliseid neist soovitakse koos arendada. See annab võimaluse juhendajal tudengit suunata tegema ülesandeid, mis toetaks valitud oskuste arengut. Samuti looks see selgema raamistiku koostööks ning võimaldaks juhendajal tudengit teadlikumalt suunata.

Lisaks ilmnes vajadus tugevdada tudengite enesehindamise protsessi. Soovitav on võimaldada tudengitel täita enesehindamise vahend ka pärast praktika lõppu, et võrrelda algseid hinnanguid kogemuse järel kujunenud arusaamadega. Või üldse lasta enne praktikat hinnata ükshaaval kirjelduse põhjal neid tulevikuoskusi ning pärast uuesti, nii oleks tudengil võimalus näha, kas areng toimus. Selline korduvhindamine aitaks tudengil paremini teadvustada oma arengut ning analüüsida, millised tulevikuoskused praktika jooksul enim arenesid ning milliseid jäid varju. See looks eeldused teadlikumaks eneserefleksiooniks ja võimaldaks kujundada edasisi arengusamme.

Tudengite tagasiside põhjal paistis silma vajadus paindlikuma ja isikukesksema eneseanalüüsi võimaldamiseks. Kuigi struktureeritud refleksioon toetab süstemaatilist mõtestamist ja aitab tähelepanu suunata olulistele arenguaspektidele, võib liigne jäikus vähendada tudengi motivatsiooni ning takistada isikliku kogemuse esiletoomist. Mõned tudengid tõid esile, et see võib hakata varjutama arengu eesmärki ning muutuda pelgalt kohustuseks. Seetõttu soovitatakse säilitada refleksiooni juhistes selge raamistik, mis toetaks eneseanalüüsi kujunemist, kuid pakkuda tudengitele suuremat valikuvabadust eneseanalüüsi vormi ja fookuse osas. See võimaldaks paremini arvestada individuaalsete eneseväljendusviiside ja praktikakogemuste eripäraga, suurendades seeläbi refleksiooni tähenduslikkust ja toetavat mõju tulevikuoskuste arengule.

„Natukene lihtsamaks võiks seda ainet teha, hinnata võib ikka kriitiliselt, aga maht on liiga suur. See lõpuks muutub kohustuseks rohkem, mitte arenguks ja inimesed ongi rohkem, et tahan selle lihtsalt tehtud saada. Selle aspekti üle võiks mõelda. Võiks seda veidi maha keerata.“ (Intervjuu 2)

Õppeassistendi vaatest paistis sageli silma, et tudengitel on raskusi *promptide* kirjutamisega. See on väga vajalik oskus, kuna *promptide* kvaliteet mõjutab otseselt tehisintellektilt saadavat tulemust. Oskusliku *promptide* koostamise jaoks võiks luua juhendmaterjali, integreerida *promptimine* praktikaaine loengusse või kutsuda valdkonnaspetsialist seda tutvustama ja õpetama. Selline toetus ei aitaks ainult tudengitel paremini tehisintellekti rakendada, vaid võiks ka tõsta praktikaaruannete ja teiste esitavate tööde kvaliteeti.

Mitmed tudengid rõhutasid inglise keele oskuse olulisust praktikakogemuse raames, tuues esile selle kasvavat rolli rahvusvahelise suhtluse ja tööülesannete täitmisel. Kuigi inglise keele kasutamist võib käsitleda laiemalt suhtlemisoskuse osana, soovitatakse sellele tulevikuoskuste käsitluses selgemat tähelepanu pöörata. Arvestades, et töömaailm muutub järjest enam rahvusvaheliseks, võiks praktikakursuse raames tudengitele teadlikult esile tuua

inglise keele kasutusvõimalusi ja suunata selle oskuse arendamisele. Näiteks tudeng, kes tunneb end inglise keeles ebakindlana võiks just praktika raames valida koht, kus peab seda seoses tööülesannetega rakendama. Samuti võiks julgustada tudengeid seadma endale eesmärgid seoses inglise keele kasutamisega praktikal, et toetada keelelise enesekindluse ja tööalase valmisoleku kasvu.

„Vaja läks ka inglise keelt, ma alguses kartsin sellepärast. /.../ Nüüd on kuidagi väga lihtne ja tuleb iseenesest. /.../ Kindlasti olen nüüd julgem kui praktika alguses.“ (Intervjuu 5)

Tulevikuoskuste arendamise toetamiseks on oluline suunata tudengit praktika käigus nende oskustele teadlikumalt keskenduma. Intervjuud näitasid, et kui tudeng mõtestab, millist oskust ta konkreetse tegevuse kaudu arendab, suureneb selle oskuse teadlik kasutamine ja arenguvõimalus. Seetõttu on soovitus rõhutada praktikakursuse käigus vajadust seada teadlikke eesmärgid ja pöörata tähelepanu sellele, kuidas igapäevased tegevused toetavad konkreetsete tulevikuoskuste kujunemist. Teadlik enesejuhtimine suurendab oskuste sihipärasest arendamist.

Mitmed tudengid töid välja vajaduse suurendada omavahelist kogemuste jagamist praktikakursuse raames. Soovitus on luua kursuses rohkem võimalusi tudengite vaheliseks suhtluseks ja kogemuste vahetamiseks – näiteks läbi aruteluforumite, vahekokkuvõtete või mitteametlike arutelude. Aine ise saaks olla foorum, mille kaudu saab ülevaate praktikakohtadest, potentsiaalsetest tööandjatest. (Et ainet lähemale tuua, võiks lõpuseminar, kus jagatakse saadud kogemusi, toimuda silmast silma kohtumise kaudu, et toetada kogukonnatunnet ja mitmekülgsemat õppimist kaaslaste kogemustest.)

„Oleksin tahtnud rohkem kuulda, mida teised inimesed tegid ja kuidas neil läks. /.../ Kõige paremad mõtted ja inspiratsioon tuleb mõnikord teistelt, ülikool on ju ka teadmuse jagamise koht. Et tudengite enda vahel nähtavust kuidagi suurendada, oleks tore, kui selles aines oleks veel rohkem kogemuste jagamist. /.../ See oleks täpselt selline aine, kus saaks seda teha, teisi selliseid aineid ei ole. Ja tegelikult me kõik ikkagi mõtleme veel, et mida me tulevikus teha tahame või kuidas veel edasi arened, seda osa saaks rõhutada.“ (Intervjuu 9)

Kindlasti võiks praktikakursuse arendamisel keskenduda veelgi enam tudengite teadlikkuse tõstmisele tulevikuoskustest ja nende arendamise võimalustest. Intervjuud näitasid, et ehkki osa oskusi areneb iseenesest praktilise tegevuse käigus, ei pruugi tudeng neid arenguid märgata ega mõtestada. Kui kursus suudab pakkuda selget raamistikku – eesmärgistamise, refleksiooni ja tagasiside kaudu – saab see aidata tudengil oma arengut teadvustada ja suunata. Seetõttu soovitatakse panna rohkem rõhku sellele, et tudeng mõistaks, miks tulevikuoskused on olulised ning kuidas ta saab neid praktika käigus sihipäraselt

arendada. Aine kõige olulisem väärtus võibki seisneda just selles – aidata tudengil suurendada tudengi teadlikkust tulevikuoskuste olulisusest ja nende sihipärasest arendamisest.

Kokkuvõte

Tänapäeva töömaailm eeldab töötajatelt rohkemat kui vaid erialaseid teadmisi – edu saavutamiseks on üha olulisemad ka valdkondade ülesed tulevikuoskused nagu kriitiline mõtlemine, koostööoskus, suhtlemisoskus, probleemi lahendamine, enesejuhtimine ja loovus. Tehnoloogilised muutused, globaliseerumine ja tööturu kasvav ebamäärasus on toonud esile vajaduse just nende oskuste järele. Bakalaureusetöö käsitleb, kuidas ülikooli praktikaaine saab olla keskkonnaks, kus tulevikuoskusi teadlikult arendada.

Bakalaureusetöö teoreetilisest osast selgus, et tulevikuoskused on muutunud tööturul hädavajalikuks. Praktika aitab tudengitel neid oskusi sihipäraselt arendada, pakkudes turvalist keskkonda reaalse kogemuste saamiseks, tagasisideks ja eneserefleksiooniks. Erinevate autorite tööd jõuavad sama järelduseni: praktika aitab ületada lõhet kõrghariduse ja töömaailma vahel. Nii tudengid kui juhendajad peavad kõige olulisemateks oskusteks suhtlemisoskust ja koostööd, juhendajad hindavad tudengitega võrreldes rohkem ka loovuse tähtsust.

Bakalaureusetöö empiirilises osas viidi läbi intervjuud tudengitega, et uurida nende tulevikuoskuste arengut praktika käigus. Lisaks analüüsiti praktikaaruandeid ja seatud eesmärgid, et kaardistada tudengite poolt rohkem valitud oskuseid ning juhendajate tagasisidesid, et hinnata tudengite eneseteadlikkust ja oskuste arengu vastavust välisele hinnangule. Tuginedes teooriale ja empiirilisele uuringule koostati soovitusel praktikaaine täiustamiseks, keskendudes tulevikuoskuste arendamisele praktika raames.

Empiirilise osa esimesest osast selgub, et kuigi tudengid on üldiselt teadlikud tulevikuoskuste olulisusest ning sageli peavad neid erialastest oskustest isegi tähtsamaks, ei olnud praktika jooksul nende oskuste teadlik arendamine enamasti esmatähtis. Intervjuud näitasid, et peamiseks prioriteediks praktikal oli tööülesannete täitmine, mistõttu jäi tulevikuoskuste arendamine sageli tagaplaanile. Ometi tõdesid tudengid tagantjärele, et praktika aitas kaasa nii teadlikkuse kasvule kui ka oskuste arengule. Tudengid, kes teadvustasid endale tulevikuoskuste arendusvajadust juba praktika jooksul, tõid sageli esile ka ettevõtte toetava rolli. Kõige enam väärtustavad tudengid enesejuhtimist ja suhtlemisoskust, mida nähakse kui eeldust teiste oskuste omandamiseks.

Empiirilise osa teises osas selgus, et tudengid peavad praktikat vajalikuks ning see aitab neil tulevikuplaane paika panna. Leiti, et praktikaine toetab tulevikuoskuste arendamist

ning tõstab teadlikkust neist. Praktikaaine raames kasutati Tartu Ülikooli enesehindamise vahendit tulevikuoskuste kaardistamiseks, enamik tudengeid arvestas saadud tulemust ka praktikal arendamiseks võetud oskuse valikul. Eesmärgistamine ja eneseanalüüs toetasid teadlikku õppimist ja enesearengut.

Empiirilise uuringu kolmandas osas sai kinnitust kvaliteetse tagasiside saamise olulisus. Tudengid peavad tagasisidet üheks olulisemaks praktika osaks, kuna see aitab kinnitada tegevuste asjakohasust, toetab enesekindlust ja suunab arengut. Tagasiside saamine varieerus – mõni sai regulaarselt ja sisulist tagasisidet, teise tagasiside piirdus, vaid praktikalõpus juhendaja poolt täidetud ankeediga. Üldiselt kattus juhendaja tagasiside tudengi enda arvamusega, see on märk eneseteadlikkusest. Veebipõhistest juhendajate tagasisidest ilmnas, et tudengite tulevikuoskusi hinnati sageli kõrgemalt kui erialaseid teadmisi. Kõige nõrgemaks hindasid juhendajad tudengite koostööoskust, kuid tudengid ise peavad seda enda kõige tugevamaks tulevikuoskuseks. Lahknevus oskuse tasemest tekitab kahtluse, et koostööoskust tõlgendatakse erinevalt.

Bakalaureuse töö teooria ja empiirilise osa tulemustest lähtudes tehti töös ettepanekuid majandusteaduskonna praktikaaine (*MJRI.02.074 Praktika majanduses*) parendamiseks, et aidata suurendada mõju tudengite tulevikuoskuste arengule. Eelkõige soovitatakse aines keskenduda tulevikuoskuste tutvustamisele ja nende olulisuse rõhutamisele, samuti kaasata praktikajuhendajaid rohkem, et praktika ja aine toetaksid veel rohkem üksteist ning seeläbi saaks ka juhendaja aidata tudengi tulevikuoskuste arendamisele kaasa. See aitaks muuta praktikat veelgi väärtuslikumaks ja tudengiarengut toetavamaks.

Viidatud allikad

1. Ahmad, B., Abd Hamid, N., Abdul Rasit, Z. ja Hussin, N. (2021). Attitudes and Soft-Skills Acquired from Accounting Internship; Does It Affect the Academic Performance? *Journal of Southeast Asian Research*, 2021(2021), 1–14. DOI: 10.5171/2021.718716
2. Bender, D. (2020). Education and Career Skills Acquired During a Design Internship. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 32(3), 358–366.
3. Brooks, R., Flanders, A., Jones, M., Kane, S. P., McKissick, J. C., ja Shepherd, T. (2008). A study of the workforce training needs for the agribusiness industry in Georgia: Final report. Kasutatud: 13.05.2025, https://dlg.galileo.usg.edu/do:dlg_ggpd_s-ga-bu500-pr4-bm1-b2008-ba36-belec-p-btext
4. Buckle, J. (n.d.). A Comprehensive Guide to 21st Century Skills. *Panorama Education*. Kasutatud 25.11.2024, <https://www.panoramaed.com/blog/comprehensive-guide-21st-century-skills>
5. Calfoforo, A. A. (2023). Challenges and Soft Skills of Student Interns. *International Journal of Social Science and Human Research*, 06(03), 1504–1514. DOI: 10.47191/ijsshr/v6-i3-22
6. Eamets, R. (2018). Mis suunas areneb tulevikumajandus ja mis oskusi siis vajatakse? *Riigikogu Toimetised*, 37, 31–42. Kasutatud 30.11.2024, <https://rito.riigikogu.ee/wordpress/wp-content/uploads/2018/06/Eamets.pdf>
7. Ehlers, U.-D. (2022). Future Skills: A Framework for Higher Education. Karlsruhe, Saksamaa.
8. Faisal, N., Chadhar, M., Goriss-Hunter, A. ja Stranieri, A. (2021). Rethinking IS Graduates Work-readiness: Employers' perspectives. *Twenty-Seventh Americas Conference on Information Systems*. Montreal, Kanada, 2021 (lk 1–10). Kasutatud 06.12.2024, <https://www.researchgate.net/publication/376357990>
9. Fitzsimmons, T. W., Callan, V. J., ja Paulsen, N. (2014). Gender disparity in the C-suite: Do male and female CEOs differ in how they reached the top? *The Leadership Quarterly*, 25(2), 245–266, doi: <https://doi.org/10.1016/j.leaqua.2013.08.005>
10. Frey, C. B. ja Osborne, M. A. (2017). The future of employment: How susceptible are jobs to computerisation? *Technological Forecasting & Social Change*, 114, 254–280, doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.techfore.2016.08.019>
11. IMC Learning. (2024). Future skills: Key competencies for the future. Kasutatud: 30.11.2024, <https://www.im-c.com/blog/article/the-meaning-of-future-skills/>

12. Messum, D., Wilkes, L., Peters, C. ja Jackson, D. (2017). Senior managers' and recent graduates' perceptions of employability skills for health services management. *Asia-Pacific Journal of Cooperative Education*, 18(2), 115–128. Kasutatud 28.11.2024, <https://files.eric.ed.gov/fulltext/EJ1151151.pdf>
13. Lai, J. W., Zhang, L., Sze, C. C. ja Lim, F. S. (2025). Learning Analytics for Bridging the Skills Gap: A Data-Driven Study of Undergraduate Aspirations and Skills Awareness for Career Preparedness. *Education Sciences*, 15(1), 40, doi: <https://doi.org/10.3390/educsci15010040>
14. Lan, L. T. N. (2023). Students' Perceptions and Attitudes Towards the Importance of Soft Skills Development in Learning and Career Development. *European Journal of Contemporary Education and E-Learning*, 1(3), 62-72. DOI: 10.59324/ejceel.2023.1(3).06
15. Lorenz, A. (n.d.). Juhendaja tagasisideankeet. Tartu Ülikooli Majandusteaduskond.
16. Lorenz, A. (n.d.). Praktikajuhendaja infoleht. Tartu Ülikool. Kasutatud 13. mai 2025, <https://sisu.ut.ee/praktikajuhendaja/>
17. Losekoot, E., Lasten, E., Lawson, A. ja Chen, B. (2018). The development of soft skills during internships: The hospitality student's voice. *Research in Hospitality Management*, 8(2), 155–159. DOI: 10.1080/22243534.2018.1553386
18. Low, M., Botes, V., Dela Rue, D. ja Allen, J. (2016). Accounting Employers' Expectations - The Ideal Accounting Graduates. *e-Journal of Business Education & Scholarship of Teaching*, 10(1), 36–57. Kasutatud 02.01.2025, <https://researchcommons.waikato.ac.nz/server/api/core/bitstreams/3cd519fa-8eff-408a-830a-5e7541d70d13/content>
19. Lundeberg, M. A., Fox, P. W. ja Punócohar, J. (1994). Highly Confident but Wrong: Gender Differences and Similarities in Confidence Judgments. *Journal of Educational Psychology*, 86(1), 114–121, doi: <https://doi.org/10.1037/0022-0663.86.1.114>
20. Marczak, M. (2024). Internship insight out: Exploring translation students' perspectives on experience and learning gains. *The Interpreter and Translator Trainer*, 18(4), 581–599, doi: <https://doi.org/10.1080/1750399X.2024.2381362>
21. NACE. (2017). The Key Skills Employers Develop in Their Interns. Kasutatud 27.12.2024, <https://www.nacweb.org/diversity-equity-and-inclusion/individuals-with-disabilities/ready-willing-but-still-underemployed/b6cdd423-fe70-4688-90b9-556dc525c099>

22. Patacsil, F. F. ja Tablatin, C. L. S. (2017). Exploring the Importance of Soft and Hard Skills as Perceived by It Internship Students and Industry: A gap analysis. *Journal of Technology and Science Education*, 7(3), 347–368, doi: <https://doi.org/10.3926/jotse.271>
23. Reding, K. F. ja O'Bryan, D. (2013). 10 Best Practices for Business Student Internships. *Strategic Finance*, 95(4), 43–48.
24. Rutiku, S. (2014). Ülekantavate pädevuste arendamine kõrghariduses. Juhendmaterjal. Tartu.
25. Scheer Management. (n.d.). The meaning of future skills. Kasutatud 11.05.2025, <https://www.scheer-imc.com/blog/article/the-meaning-of-future-skills/>
26. Setiati, F. (2022). Are There Soft Skill Ability Different in Gender? *Journal of Career and Entrepreneurship*, 2(2), 44–57, doi: <https://doi.org/10.22219/jce.v2i2.31029>
27. Shtembari, E. ja Elgün, R. F. (2023). Generation Z "Life Skills" Acquired and Enhanced through Internships before and during COVID-19 Pandemic. *Administrative Sciences*, 13(38), 1–18, doi: <https://doi.org/10.3390/admsci13020038>
28. Tartu Ülikool. (2025). Tulevikuoskused – olulised tööturul. Kasutatud 27.04.2025, <https://futulab.ut.ee/tulevikuoskused/>
29. Urquía-Grande, E. ja Pérez Estébanez, R. (2021). Bridging the gaps between higher education and the business world: internships in a faculty of economics and business. *Education + Training*, 63(3), 490–509. DOI: 10.1108/ET-01-2018-0017
30. Valk, A., Udam, M., Kindsiko, E., Poltimäe, H. ja Lorenz, A. (2023). Tulevikuoskused, mille arendamist Tartu Ülikooli tasemeõppes toetatakse. Tartu Ülikool.
31. Washor, K. S. (2015). Bridging the Soft-Skill Gap from Education to Employment through Internships. Doktoritöö. University of Rhode Island. https://digitalcommons.uri.edu/oa_diss/318

LISA A

Juhendaja tagasisideankeet

Tagasiside üliõpilasele praktika sooritamisele

Tere,

Täname, et panustasite üliõpilase professionaalsesse ja isiklikku arengusse. Teie tagasiside on väga oluline, kuna see annab üliõpilasele teavet tema tugevustest ja nõrkustest ning aitab meil parendada õppekavas olevat praktikat. Palume võtta aeg, et täita küsimustik ja anda konstruktiivne tagasiside üliõpilase tööle ja arengule teie juhendamise perioodil.

Selles küsimustikus on 8 küsimust.

Üldandmed (See küsimus on kohustuslik)

E-post (juhendaja oma) (See küsimus on kohustuslik)

Ettevõtte/organisatsioon/praktika läbiviimise koht (nimi) (See küsimus on kohustuslik)

Üliõpilase ees- ja perenimi (See küsimus on kohustuslik)

Õppekava nimetus, kus üliõpilane õpib

Tulevikuoskused (21. saj. oskused, soft skills)

(See küsimus on kohustuslik)

Selles osas palume anda tagasisidet lähtuvalt üliõpilasest tulevikuoskuste kohta. Nende arendamine aitab üliõpilasel paremini tööturul hakkama saada ja enda tuleviku eesmärke paika panna.

Ülikool toetab üliõpilast kaheksa tulevikuoskuse arendamisel ja nende osas küsime ka tagasisidet.

	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Enesejuhtimisoskus (eneseregulatsioon, kohanemisvõime, õpioskused)	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Suhtlemisoskus (eneseväljendus, aktiivne kuulamine, kultuuridevaheline suhtlemine)	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Koostööoskus (kaasamine, empaatilisus, juhtimis- ja läbirääkimisoskused)	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Probleemi lahendamine (probleemide määratlemine, lahendusele suunatus, toimetulek määramatusega)	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Loovus (uudishimu, uuendusmeelsus, leidlikkus)	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Kriitiline mõtlemine (analüütiline mõtlemine, küsimuste esitamine, mõtestamine)	Suurepärase	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud

	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Digioskused (digikeskkondade kasutamine, digisisu loomine, digiturvalisus)	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Ettevõtlikkus (proaktiivsus, tegutsemisvalmidus, riskimisjulgus)	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud
Kestlik mõtteviis (kestliku arengu olemuse mõistmine, oma tegevuse mõju hindamine, suunatus tulevikku)	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin	Ei rakendanud

Erialased teadmised

(See küsimus on kohustuslik)

	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin
Hinnake oskust mõista ja kasutada erialaspetsiifilist terminoloogiat suhtluses.	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin
Hinnake erialaste teadmiste rakendamist praktikas.	Suurepärane	Väga hea	Hea	Rahuldav	Kasin

Avatud küsimused

Palun tooge välja kaks oskust, kus üliõpilane on väga hea ja kaks oskust, kus ta võiks ennast täiendada. Palun põhjendage oma hinnangut.

Palun ettepanekuid praktika parendamiseks ja arendamiseks.

Allikas: Koostanud Anneli Lorenz, lähtudes TÜ tulevikuoskuste ja erialaste oskuste raamistikust.

LISA B

Intervjuu detailid

Intervjueeritav (anonüümne)	Formaat	Kestus (min)
Intervjuu 1	Telefoniintervjuu	47:47
Intervjuu 2	Telefoniintervjuu	36:13
Intervjuu 3	Telefoniintervjuu	57:38
Intervjuu 4	Telefoniintervjuu	26:57
Intervjuu 5	Telefoniintervjuu	33:00
Intervjuu 6	Vahetu (silmast silma) intervjuu	44:59
Intervjuu 7	Vahetu (silmast silma) intervjuu	26:36
Intervjuu 8	Vahetu (silmast silma) intervjuu	23:25
Intervjuu 9	Telefoniintervjuu	37:59
Intervjuu 10	Telefoniintervjuu	36:45

Allikas: Autori koostatud

LISA C

Intervjuu küsimused

Teemaplokk	Küsimus
Taustaks	Mitmendal kursusel te õpite ja kui vana olete?
	Kas teil on kõrvaleriala?
	Kas teil oli varasemat erialast töökogemust enne praktikat?
	Kus praktikal käisite? Miks valisid sellise praktika?
Tulevikuoskused	Millised olid teie ootused praktikale minnes?
	Milliseid oskuseid üleüldse praktika jooksul arendasite ja omandasite?
	Kummad oskused on teie meelest olulisemad, kas tulevikuoskused või erialased teadmised?
	Kui teadlikult keskendusite praktika ajal tulevikuoskuste arendamisele?
	Kuidas praktika aitas teil tulevikuoskusi arendada? Palun selgitage.
	Miks peate või ei pea tulevikuoskusi oluliseks oma eriala ja karjääri kontekstis?
	Milliseid tulevikuoskusi hindate kõige tähtsamateks? Miks just nimetatud oskus/oskused?
	Kui tugevaks peate oma tulevikuoskusi täna?
	Kuidas toetas praktikaaine (ülesanded) teie praktikat ja tulevikuoskuste arendamist?
	Kas kogesite lõhet praktikakoha ootuste ja enda oskuste vahel? Kui jah, siis millised oskuste puhul.
Praktika	Kas mõni õppeaine toetas eriti hästi praktikal vajalikke oskusi? Milline ja kuidas? Milliseid oskusi õpingutest saite üle kanda ja kasutada praktikal?
	Kas praktikal oli mõju teie akadeemilistele tulemustele?
	Kui oluline oli teie jaoks praktikabaasi juhendaja tagasiside ja palju toetust saite?
	Kuidas mõjutas praktikabaasi juhendaja tagasiside teie arengut ja enesekindlust? Kas teie arvamus ühtisid?
Järeldused ja soovitused	Kuidas hindate praktika mõju oma tulevikuplaanidele? Kas praktika oli teie jaoks väärtuslik? Miks?
	Mida soovitaksite tulevastele praktikantidele, et praktikakogemus oleks neile kasulikum?
	Mida võiks praktikaaines muuta, et see aitaks paremini tulevikuoskusi arendada?

Allikas: Autori koostatud

LISA D

Intervjuudest tulenevad kategooriad teemade lõikes

Teema	Kategooriad
Tudengite vaade tulevikuoskuste arendamisele praktika käigus	<ul style="list-style-type: none"> • Tudengite teadlikkus tulevikuoskuste olulisusest ja selle kasv praktika käigus • Tulevikuoskuste teadlik arendamine ja praktikakoha roll selles • Tulevikuoskuste areng praktikal
Praktikaaine roll tulevikuoskuste arendamisel	<ul style="list-style-type: none"> • Praktika vajalikkuse ja väärtuse tajumine • Tulevikuoskuste toetamine praktikaaine ülesannete ja enesehindamise kaudu • Õppetegevuse vähene lõiming praktikaga
Praktika kui eneseteadlikkust kujundav kogemus	<ul style="list-style-type: none"> • Tagasiside kui arengu ja eneseteadlikkuse toetaja praktikakogemuses • Tudengite oskuste tase • Sild ülikooliõppe ja töömaailma vahel

Allikas: autori koostatud

Summary

THE IMPORTANCE AND DEVELOPMENT OF FUTURE SKILLS DURING INTERNSHIP: BASED ON STUDENTS' EXPERIENCES

Anna-Liisa Joandi

The goal of this bachelor's thesis is to raise students' awareness of the importance of future skills and to provide recommendations for improving the internship course to better support the development of these skills.

In the theoretical part, the thesis first explains the concept of future skills, emphasizing their growing importance in the labor market due to technological advancements and globalization. It highlights internships as effective tools for developing future skills, allowing students to apply theoretical knowledge in practical contexts. The findings show that both students and internship supervisors value communication and collaboration skills the most.

The empirical section consists of four parts. Data were collected through expert interviews, internship reports, and feedback from internship supervisors. The interviewees included five male and five female students who had completed their internships.

The first section analyzes the development of future skills during the internship. While students rated future skills as more important than specialty skills, they primarily focused on completing practical tasks, often at the expense of consciously developing future skills. Nonetheless, students acknowledged that the internship contributed to the improvement of these skills.

The findings of the second part show that students find the internship to be a valuable transition from university to working life and report that it helps them set goals for the future. Although the university's internship course supports the development of future skills, the results indicate a need for better alignment between the course content and the activities at the internship site.

The third part highlights the importance of high-quality feedback from supervisors. Students viewed feedback as one of the most effective ways to improve their work methods, build confidence, and support skill development. The results also reveal that in most cases, the feedback from supervisors aligned with students' perceptions. However, some notable discrepancies emerged, particularly in the assessment of collaboration and creativity. It is noteworthy that students expressed a strong desire to further develop their creativity, indicating awareness of its relevance.

With these results, this study offers recommendations for enhancing the internship course. It is suggested that the course be more closely integrated with internship site activities by involving supervisors and workplaces more actively. Additionally, increasing students' awareness of the importance of future skills and discussing their relevance more explicitly during the internship period would help students focus on these skills more consciously. These changes could make the internship an even more valuable tool in supporting students' growth and readiness for the workforce.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anna-Liisa Joandi,

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

TULEVIKUOSKUSTE TÄHTSUS JA ARENDAMINE PRAKTIKAL TUDENGITE
KOGEMUSTE PÕHJAL,

mille juhendaja on Anneli Lorenz,

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Anna-Liisa Joandi
13.05.2025